

Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Wydział Nauk Pedagogicznych

Katarzyna Sobiech

Numer albumu: 220694

Praca magisterska
na kierunku Pedagogika

Edukacja regionalna na Kurpiowszczyźnie
na przykładzie działalności edukacyjnej
gimnazjum w Kadzidle

Opiekun pracy dyplomowej:

dr hab. Piotr Petrykowski, prof. UMK

Katedra Teorii Opieki i Wychowania

Toruń 2012

Spis treści

Wstęp.....	3
Rozdział I.....	5
Edukacja regionalna w świetle literatury przedmiotu	5
1. Omówienie podstawowych pojęć	5
1.1. Region.....	5
1.2. Regionalizm.....	8
1.3. Dziedzictwo kulturowe.....	10
1.4. Edukacja regionalna	12
1.5. Tożsamość regionalna	15
1.6. Mała ojczyzna.....	17
2. Ruch regionalny a tendencje globalizacyjne.....	20
Rozdział II	23
Charakterystyka badanego regionu	23
1. Dzieje Kurpiowszczyzny	23
2. Edukacja regionalna na Kurpiach.....	33
2.1. Pierwsi działacze regionalni na Kurpiowszczyźnie	33
2.2. Kultura kurpiowska	34
Rozdział III.....	44
Metodologiczne podstawy badań własnych	44
1. Cel, problematyka i pytania badawcze	44
2. Zmienne i wskaźniki zmiennych	45

3. Metody oraz techniki badawcze	46
4. Charakterystyka badanego środowiska	47
Rozdział IV	51
Wyniki badań własnych.....	51
4.1. Charakterystyka badanej populacji	51
4.2. Poziom wiedzy osób badanych na temat swojego regionu.....	53
4.3. Stosunek osób badanych do dziedzictwa swojego regionu	56
4.4. Wnioski i podsumowanie badań	65
Zakończenie.....	67
Bibliografia.....	69
Spis ilustracji	73
Spis tabel	74
Spis wykresów	75
Załączniki	76

Wstęp

Edukacja regionalna jest tą formą aktywności szkoły, która staje się coraz istotniejsza w sytuacji zetknięcia dzieci i młodzieży z postępującymi tendencjami globalizacyjnymi. Zapoznanie młodych ludzi z kulturą i dorobkiem własnego regionu jest konieczne do prawidłowego funkcjonowania we współczesnym świecie. Edukacja regionalna sprzyja rozwijaniu tolerancji i otwartości na inne kultury, umożliwia rozwijanie właściwych stosunków społecznych z przedstawicielami innych zbiorowości, uwrażliwia na dorobek kultury materialnej i niematerialnej własnego regionu oraz daje poczucie wspólnotowości i łączności z dorobkiem przodków.

Niniejsza praca magisterska poświęcona jest zagadnieniu edukacji regionalnej w jednym z gimnazjów znajdujących się na terenie Kurpiowszczyzny – w Kadzidle. Przeprowadzone badania miały na celu wykazanie, czy i w jakim stopniu przekonanie o odrębności kulturowej Kurpiowszczyzny jest dostrzegane przez młodzież gimnazjalną tego regionu, jak również czy i w jakim stopniu działalność edukacyjna szkoły przyczynia się do poznawania przez uczniów kultury regionu.

Przeprowadzając badania posłużyłam się własnym kwestionariuszem ankiety. Zaprezentowane w pracy dane stanowią analizę odpowiedzi uzyskanych od siedemdziesięciu ośmiu uczniów klas trzecich, uczęszczających do Publicznego Gimnazjum im. Generała Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” w Kadzidle.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym rozdziale podjęłam próbę zdefiniowania kluczowych dla pracy pojęć. Skoncentrowałam się na pojęciach „region”, „regionalizm”, „dziedzictwo kulturowe”, „edukacja regionalna”, „tożsamość kulturowa” oraz „mała ojczyzna”, pokrótce przedstawiłam stanowiska różnych badaczy związane z tymi kategoriami pojęciowymi. W rozdziale tym poruszyłam również kwestie związane z globalizacją, lokalizmem oraz glokalizacją – przedstawiłam definicje tych pojęć, a także ich wzajemne powiązanie i relacje występujące między nimi.

Drugi rozdział został poświęcony charakterystyce badanego regionu, czyli Kurpiowszczyźnie. Znalazły się w nim ogólne informacje dotyczące regionu (położenie, nazewnictwo) oraz historii Puszczy Kurpiowskiej. Przedstawieni zostali pierwsi działacze

regionalni, którzy dążyli do rozwoju Kurpiowszczyzny. W drugim rozdziale zajęłam się również przedstawieniem kultury kurpiowskiej – stroju, gwary, rękodzieła (rzeźby, wycinanki, tkactwo, plastyka obrzędowa), a także opisem tradycyjnych obrzędów związanych z takimi uroczystościami regionalnymi, jak Niedziela Palmowa, Wesele Kurpiowskie czy Miodobranie.

W rozdziale trzecim zawarte zostały metodologiczne podstawy pracy. Zostały w nim określone cel, problematyka badań i pytania badawcze, metody i techniki badawcze oraz charakterystyka badanego środowiska, czyli gimnazjum w Kadzidle.

Szczegółowe wyniki badań własnych ukazane są w rozdziale czwartym. Znalazły się w nim wyniki dotyczące charakterystyki badanej populacji, poziomu wiedzy osób badanych na temat swojego regionu oraz wyniki prezentujące stosunek osób badanych do dziedzictwa swojego regionu. W rozdziale tym zaprezentowałam wnioski płynące z przeprowadzonych badań własnych, jak również podsumowanie pracy.

Rozdział I

Edukacja regionalna w świetle literatury przedmiotu

1. Omówienie podstawowych pojęć

Na wstępie rozważań teoretycznych warto zwrócić uwagę, iż we współczesnej literaturze dotyczącej interesującego mnie obszaru badawczego można napotkać różnego typu pojęcia, które mogą wydawać się tożsame i potocznie są używane zamiennie. Należy wśród nich wymienić między innymi: regionalizm, edukacja regionalna, dziedzictwo kulturowe, dziedzictwo regionalne, mała ojczyzna czy ojczyzna prywatna. W pierwszej części tego rozdziału podejmę się próby zdefiniowania niektórych z wymienionych wyżej pojęć, powołując się na stanowiska znanych antropologów, pedagogów, socjologów etc.

1.1. Region

Słowo „region” pochodzi od łacińskiego wyrazu *regio*, który oznacza krainę, okolicę czy dzielnicę. Pierwotnie miał on tylko znaczenie geograficzne.

Słownik Języka Polskiego PWN traktuje region jako: „obszar o określonych cechach krajobrazowych, etnograficznych lub gospodarczych”¹.

Jerzy Nikitorowicz wskazuje, że region w znaczeniu najszerszym to świat ogólnoludzki, który stanowi odniesienie w zakresie więzi i wzorów interakcji w różnych sferach rzeczywistości, a także w znaczeniu terytorialnym. Kiedy patrzymy na region przedmiotowo, to widzimy region administracyjny. Gdy zaś traktujemy region podmiotowo staje się on regionem wyodrębnionym w rezultacie działań podmiotów, które świadomie dążą do jego rozwoju².

Henryk Samsonowicz zauważa, że regiony nie są dane raz na zawsze, a ich przeobrażenia są efektem zarówno wewnętrznych przemian, jak i zewnętrznych oddziaływań. Wskazuje również na trzy role współczesnych regionów:

¹ Słownik Języka Polskiego PWN, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/region>, data wejścia: 04.08.2011.

² J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009, s. 216 – 217.

- Zapewnienie poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji oraz umożliwienie łatwiejszych kontaktów społecznych;
- Umożliwienie mieszkańcom wpływania w mniejszym lub większym stopniu na funkcjonowanie regionu – tworzenie reprezentacji społecznych, które wyrażać będą wolę społeczności;
- Nadawanie realnego kształtu pojęciu szerszego obszaru – państwa³.

Deklaracja Rady Europy (Bordeaux 1978 r.) prezentuje ideologiczne ujęcie tego pojęcia, mówiąc: „region to wspólnota ludzka żyjąca w obrębie największej obszarowo jednostki danego kraju i charakteryzująca się historyczną lub kulturową, geograficzną lub gospodarczą jednolitością albo kombinacją tych cech charakterystycznych, które danej ludności nadają jednolity charakter w zakresie dążenia do realizacji wspólnych interesów i celów”⁴.

Piotr Petrykowski zwraca uwagę na cztery historyczne ujęcia badań nad regionem, do których należą:

- Ujęcie klasyczne – wydziela się tu regiony naturalne (fizyczno-geograficzne) i regiony sztuczne (społeczno-ekonomiczne) które są pochodną zróżnicowania przyrodniczego;
- Ujęcie dogmatyczne – pojawia się tu pojęcie regionu ekonomicznego, który powstaje w rezultacie przestrzennych zróżnicowań działalności produkcyjnych;
- Ujęcie pozytywistyczne – region jest odzwierciedleniem przestrzennego zróżnicowania cech społeczno-ekonomicznych;
- Ujęcie dialektyczne – region rozpatrywany jest w kategoriach systemu (systemy regionalne)⁵.

Jan Turowski wskazuje na pięć sposobów rozumienia pojęcia region:

³ H. Samsonowicz, *O większej i malej Ojczyźnie*, [w:] *Tożsamość narodowa a ruch regionalny w Polsce*, red. A. Kociszewski, A. J. Omelaniuk, K. Orzechowski, Ciechanów 1998, s. 60.

⁴ B. Wagner, *Region i regionalizm. Od oporu przeciwko modernizacji do jej propagowania?*, cyt. za: P. Petrykowski, *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, Toruń 2003, s. 81.

⁵ P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 78.

- Geograficzno – przyrodniczy – regionem w tym ujęciu są krainy posiadające wspólne cechy środowiska naturalnego;
- Fizjograficzno – krajobrazowy – region to środowisko przyrodnicze, które ludzie postrzegają i odbierają jako niepowtarzalne wartości krajobrazowe. Chodzi tu o tzw. krajobraz rodzimy, który (nawet przekształcony przez ludzi) nadal jest postrzegany jako piękny, harmonijny;
- Przestrzenno – funkcjonalny – inaczej region osadniczo – ekonomiczny. Autor ma tutaj na myśli wyodrębnianie się regionów, które są podporządkowane centralnemu ośrodkowi w danym kraju. Istnieje tu wzajemna zależność powiązania centrum układu z siecią regionów;
- Administracyjny – region ten jest konsekwencją podziału administracyjnego kraju w wyniku przeobrażania ustroju polityczno – administracyjnego;
- Społeczno – kulturowy – na ten typ regionu składają się ukształtowane w rezultacie wzajemnych interakcji międzyludzkich obyczaje, odrębności językowe, folklor, sztuka, architektura itp. Wymienione wcześniej rodzaje regionów stanowią podstawę do kształtowania się regionu społeczno – kulturowego⁶.

Pojęcie regionu jest bardzo często stosowane i spotkać można wiele jego różnorodnych definicji. Toteż, aby uchronić się przed błędnym zdefiniowaniem tego pojęcia lub jego nadinterpretacją, Piotr Petrykowski mówi, że „bezpieczne byłoby przyjęcie, że region to obszar dający się określić przez grupę cech odróżniającą go od innych”⁷.

Na potrzeby tej pracy pojęcie regionu będę definiować – za Henrykiem Samsonowiczem - jako: „terytorium powiązane wydarzeniami przeszłości, legitymujące się jako określona całość odrębnymi dziejami. Region łączy w sobie odrębność geograficzną, gospodarczą i kulturową”⁸. Zwraca się tu więc uwagę na wspólne losy historyczne, które przyczyniły się do wytworzenia wspólnych obyczajów, języka, form życia zawodowego, a także ułatwiły przyspieszenie nawiązywania stosunków społecznych między ludźmi zamieszkującymi dany region.

⁶ J. Turowski, *Regiony – regionalizm – lokalizm*, [w:] *Czym jest regionalizm?*, red. S. Bednarek, Wrocław – Ciechanów 1998, s. 100 – 116.

⁷ P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 82.

⁸ H. Samsonowicz, *O większej i malej Ojczyźnie*, [w:] *Tożsamość narodowa...*, s. 60 – 61.

1.2. Regionalizm

Stanisław Dąbrowski określa regionalizm jako: „zespół oryginalnych i specyficznych wartości duchowych i materialnych, wyraz indywidualnych i zbiorowych poglądów i postaw, i odpowiadających im działań (inspirowanych specyficznymi wartościami materialnymi i duchowymi regionu)”⁹. Ujmuje on regionalizm jako ideę, jak również jako działalność praktyczną.

Z kolei Krzysztof Kwaśniewski podaje taką definicję tego pojęcia: „Regionalizm to ruch społeczny, którego ideologią jest pielęgnowanie i krytyczne rozwijanie dziedzictwa regionu społeczno – kulturowego, po to, by optymalnie uczestniczyć w realizacji celów większej zbiorowości (narodu, państwa) nie tracąc własnej tożsamości jako nieodłącznej i specyficznej części tej większej zbiorowości, pełniącej w niej niepowtarzalną, choć zmieniającą się rolę”¹⁰. Autor ujmuje więc regionalizm jako regionalną samoświadomość społeczną i nadaje mu charakter lokalnego patriotyzmu. Zwraca również uwagę na konieczność społecznej, administracyjnej i gospodarczej podmiotowości regionu – w przeciwnym razie staje się on jedynie umownie wydzieloną jednostką przestrzenną.

Anatol Jan Omelaniuk w następujący sposób definiuje pojęcie regionalizmu: „Regionalizm jest przede wszystkim szczególną postawą wobec własnego regionu, jest ideologią, która w regionalnych właściwościach kawałka ziemi upatruje cennych wartości, a jednocześnie wartości tych chce strzec i rozwijać”¹¹.

Paweł Śliwa zwraca uwagę na fakt, że współczesny regionalizm łączy się z lokalizmem i stanowi alternatywę dla procesów globalizacyjnych oraz ich uzupełnienie. Zdaniem Autora regionalizm obejmuje kilka wymiarów:

- Społeczno – kulturowy – jego przejawem jest podzielane przez większość członków zbiorowości przekonanie o odrębności regionu, wspólna tradycja, obyczaje, gwara;

⁹ S. Dąbrowski, *Regionalizm z perspektywy historycznej*, [w:] *Regionalizm polski. Przeszłość i teraźniejszość*, pod red. A. J. Omelaniuka, Ciechanów 1990, s. 21.

¹⁰ K. Kwaśniewski, *Regionalizm*, Poznań 1986, s. 3.

¹¹ A. J. Omelaniuk, *Regionalizm współczesny – jego znaczenie i rola w procesie oddziaływania na młodzież u progu XXI wieku*, [w:] *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, pod red. S. Bednarka, Wrocław 1999, s. 64.

- Ekonomiczny – jego wskaźnikiem jest postrzegana obiektywnie lub subiektywnie specyfika regionu i poziomu rozwoju gospodarczego czy występowanie dominujących wzorów gospodarowania;
- Polityczny – wiąże się z artykułowaniem wspólnych interesów społeczności na forum publicznym¹².

Aleksander Kazimierz Patkowski poprzez regionalizm rozumie „ruch usiłujący obudzić w najważniejszych naturalnych ośrodkach prowincjonalnych działalność niezależną od stolicy państwa. Inaczej, regionalizm jest tendencją do wysuwania i rozważania przede wszystkim interesów okolicy, którą się zamieszkuje”¹³.

Jan Turowski mówi o regionalizmie w następujący sposób: „jest to ruch społeczny obejmujący działania mające na celu odkrywanie, utrzymywanie i rozwijanie wartości przyrodniczych, materialnych i kulturowych danej miejscowości, małego czy wielkiego regionu. Jest to nowa orientacja, nowa <<filozofia życia>>, poszanowania natury, przeszłości i budowania na nich przyszłości”¹⁴. Zwraca uwagę na zgodność między regionalizmem a lokalizmem, który przejawia się między innymi w przenoszeniu się ludzi z dzielnic centralnych wielkich aglomeracji do miast średnich i małych lub na tereny wiejskie oraz preferowaniem miejsko-wiejskiego stylu życia.

W niniejszej pracy mówiąc o regionalizmie będę miała na myśli pojęcie zdefiniowane przez Jerzego Nikitorowicza w następujący sposób: „regionalizm można traktować jako ruch społeczny dążący do utrzymania, odrodzenia odrębności kulturowej określonego regionu, opanowania wiedzy o nim, propagowania jej, utrzymania i kultywowania typowych właściwości regionu”¹⁵. W tym kontekście regionalizm wiąże się z terytorium, ojcowizną, krajowością, elementami kultury regionalnej, zwyczajami, obyczajami, świadomością własnej swoistości i odmienności. A zadaniem edukacji regionalnej byłoby między innymi wyposażanie dzieci i młodzieży w wiedzę o regionie, zapoznawanie, uwrażliwianie, wzmacnianie i chronienie wartości rdzennych, wdrażanie uczniów do ich kultywowania, kształtowanie świadomej więzi z ojczyzną prywatną.

¹² P. Śliwa, *Regionalizm w Polsce a zjednoczenie Europy*, cyt. za: P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 102 – 103.

¹³ A. K. Patkowski, *Idee przewodnie regionalizmu*, cyt. za: D. Żołędź – Strzelczyk, W. Jamrożek, *Edukacja regionalna w ujęciu Aleksandra Kazimierza Patkowskiego*, [w:] *Edukacja regionalna*, s. 116.

¹⁴ J. Turowski, *Regiony – regionalizm – lokalizm*, [w:] *Czym jest regionalizm*, pod red. S. Bednarka, Wrocław – Ciechanów 1998, s. 100.

¹⁵ J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, s. 218.

1.3. Dziedzictwo kulturowe

Zdaniem Anny Weroniki Brzezińskiej „wszystko to, do czego możemy się obecnie odwoływać, co uważamy, że istniało w naszej kulturze <<od zawsze>>, nazywamy dziedzictwem kulturowym (...). Dziedzictwo jest spuścizną, spadkiem odziedziczonym po poprzednich pokoleniach. W jego skład wchodzi wszystkie dobra kultury przejęte z przeszłości, do których odwołujemy się w życiu codziennym, z dorobku których korzystamy i które uważamy za konieczne do funkcjonowania w codziennej rzeczywistości”¹⁶. W dalszej części pracy Autorka wyróżnia dwa zasadnicze typy dziedzictwa kulturowego: dziedzictwo narodowe (wielkie) oraz dziedzictwo lokalne (małe). Do dziedzictwa narodowego zalicza ona istotne zabytki, które wiążą się z historią narodu, język polski, wybitnych przedstawicieli kultury polskiej oraz postacie historyczne. Natomiast wśród istotnych elementów dziedzictwa lokalnego wskazuje na gwary, zwyczaje typowe dla danego regionu, sztukę ludową czy też obrzędy¹⁷.

Ministerstwo Edukacji Narodowej w następujący sposób mówi o dziedzictwie kulturowym: „Dziedzictwo kulturowe jest nośnikiem wartości (...). To właśnie z używania przez określoną wspólnotę przedmiotów, wykonywania pracy, wypowiedania się, a także pielęgnowania religii, kultywowania piękna, kształtowania obyczajów oraz rozwijania nauki, literatury i sztuki, powstaje dziedzictwo kulturowe swoiste dla każdej wspólnoty. Tym samym dziedzictwo kulturowe jest niejako <<odzwierciedleniem duszy>> konkretnej wspólnoty”¹⁸.

Piotr Petrykowski pisze o tym, że na dziedzictwo kulturowe składają się dyspozycje o różnym stopniu konkretności, takie jak:

- Wzory zachowania (styl życia, normy etyczne);
- Reakcje na określone fakty lub wytwory kultury;
- Poczucie obowiązku;
- Poczucie własności grupowej¹⁹.

¹⁶ A. W. Brzezińska, *W poszukiwaniu korzeni kulturowych*, [w:] *Edukacja regionalna*, s. 193.

¹⁷ *Ibidem*, s. 194.

¹⁸ *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*, Warszawa 2000, s. 15 – 16.

¹⁹ P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 141.

Wskazuje jednocześnie, że siłą dziedzictwa kulturowego nie jest osadzenie go w obiektywnych wartościach. Siła tradycji regionalnej polega na osadzeniu jej w ludziach, którzy poddają dziedzictwo kulturowe ciągłej weryfikacji²⁰.

Na stronie internetowej Polskiego Komitetu ds. UNESCO czytamy: „Dziedzictwo kulturowe (cultural heritage) jest pojęciem, które obejmuje coraz szerszy zakres. Zgodnie z <<Aktem Konstytucyjnym>> UNESCO, jednym z celów Organizacji jest ochrona <<spuścizny książek, dzieł sztuki, zabytków historii i nauki>> (...). Obecnie dziedzictwo kulturalne w UNESCO umownie dzieli się na dziedzictwo materialne, na które składają się zabytki nieruchome (w tym Światowe Dziedzictwo) i ruchome oraz dziedzictwo niematerialne, przekazywane przede wszystkim za pomocą przekazu ustnego i tradycji (...). Dziedzictwo kulturowe jest uważane za ważny czynnik rozwoju społeczno - gospodarczego, środek poszukiwania dróg porozumienia w regionach dotkniętych konfliktami na tle etnicznym lub religijnym oraz za wyraz różnorodności kulturowej krajów i regionów świata”²¹.

Według Henryka Skorowskiego „to właśnie z różnego sposobu używania rzeczy, wykonywania pracy, wypowiedania się, pielęgnowania religii, kształtowania obyczajów, rozwijania nauki, literatury i sztuki, kultywowania piękna przez określoną wspólnotę etniczną powstaje dziedzictwo kulturowe, swoiste dla każdej wspólnoty. Podmiotem tej kultury jest zatem wspólnota etniczna, ale rozumiana zawsze jako wspólnota osób. Oznacza to, że regionalne dziedzictwo kulturowe należy widzieć w płaszczyźnie osobowej, to znaczy iż nie jest ona procesem anonimowej produkcji, ale że to właśnie ludzie, zespół osób, a także konkretny człowiek jako członek wspólnoty, jest jej twórcą. Jest ona zawsze wynikiem działania osobowego”²².

W mojej pracy w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego będę posługiwała się definicją zaproponowaną przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, która brzmi: „Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Oznacza wartość – materialną lub niematerialną – przekazaną przez

²⁰ *Ibidem*, s. 157.

²¹ <http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/>, data wejścia: 21.09.2011.

²² H. Skorowski, *Aksjologiczny wymiar regionalizmu*, [w:] *Teoretyczne podstawy edukacji regionalnej*, Łódź 2010, s. 27 – 28.

przodków i określającą naszą kulturę. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów”²³.

1.4. Edukacja regionalna

Według Piotra Petrykowskiego termin „edukacja regionalna” możemy rozumieć dwojako:

- Jako koncepcję pedagogiczną z teorii wychowania, antropologii kulturowej i pedagogiki społecznej;
- Jako ścieżkę edukacyjną zawartą w programach nauczania szkół różnych typów, które podlegają nadzorowi Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Zwraca jednocześnie uwagę na fakt, że edukacja regionalna stanowi istotne narzędzie w obrębie działań zmierzających do integracji europejskiej. Autor dostrzega jednak niedostatki metodologiczne różnych koncepcji oraz niedostatek refleksji teoretycznej²⁴.

Autorzy Leksykonu PWN traktują edukację regionalną jako „koncepcja podkreślająca dydaktyczne znaczenie lokalnego dziedzictwa kulturowego jako niezbędnego elementu tożsamości jednostkowej i społecznej; stanowi ważny składnik procesu integracji europejskiej i sprzyja zakorzenieniu w tzw. małej ojczyźnie”²⁵.

Dzierżymir Jankowski poprzez edukację regionalną rozumie: „wprowadzenie jednostek i małych grup społecznych w tradycję i aktualne życie społeczno – kulturowe regionu i środowiska lokalnego (...). Polega ona na kształtowaniu poczucia tożsamości grupy lokalnej i regionalnej oraz na umacnianiu więzi między jednostką a tymi grupami stanowiącymi niezbędne dopełnienie i konkretyzację więzi z całym społeczeństwem narodowym i państwowym”. Autor ten prezentuje koncepcję edukacji regionalnej jako orientacji edukacji ogólnej. Dostrzega następujące zalety edukacji regionalnej:

²³ <http://www.nid.pl/idm,316,co-to-jest-dziedzictwo-kulturowe-co-to-jest-zabytek.html>, data wejścia: 25.08.2011.

²⁴ P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 9 – 13.

²⁵ B. Milerski, B. Śliwerski (red.), *Leksykon PWN. Pedagogika*, Warszawa 2000, s. 56.

- Daje szansę zahamowania postępującej izolacji jednostki w życiu społeczno – kulturalnym społeczeństwa;
- Umożliwia kształtowanie prawidłowych stosunków społecznych i kulturalnych jednostki z szerszymi grupami;
- Przeciwdziała rozprzestrzenianiu się konsumpcyjnych wzorów zachowań.

W zakres edukacji regionalnej Autor wpisuje:

- Środowisko przyrodnicze (razem z przejawami i skutkami ludzkiej ekspansji);
- Przemysł i środowisko społeczno – gospodarcze (stanowiące nadbudowę środowiska naturalnego);
- Środowisko społeczne, czyli dynamika procesów grupowych oraz struktura społeczna osób, grup i instytucji;
- Środowisko kulturalne, takie jak zachowania symboliczne, jak również wytwory materialne i niematerialne kultury – język, literatura, obyczaje, sztuka, obrzędy²⁶.

Inną koncepcją edukacji regionalnej jest traktowanie jej jako powrót do źródeł. Przedstawicielem tej koncepcji jest Kazimierz Kossak – Głowczewski. Uważa on, że edukacja regionalna jest powrotem do domu, do źródeł życia każdego człowieka, do źródeł jego etyki i jego języka, a więc do źródeł kultury domowej, lokalnej, regionalnej, narodowej i ogólnoludzkiej. W ujęciu Kossak – Głowczewskiego edukacja regionalna nie odrzuca edukacji globalnej – edukacja regionalna nakierowana jest na człowieka, natomiast edukacja globalna koncentruje się na świecie. W celu realizacji tej koncepcji edukacji regionalnej Autor proponuje odwołać się do pedagogii Celestyna Freineta²⁷.

Piotr Kowolik jest przedstawicielem koncepcji edukacji regionalnej jako zadania szkoły. Mówi on: „edukacja regionalna to ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, głównie dzieci i młodzieży, stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowania, a także zapoznanie ich z kulturą swego regionu oraz uświadomienie na odrębności kulturowe innych regionów, a poprzez to wpajanie dzieciom

²⁶ D. Jankowski, *Edukacja regionalna jako czynnik regionotwórczy*, [w:] *Regionalizm polski*, pod red. S. Dąbrowskiego, A. Kociszewskiego, A. Omelaniuka, C. Niedzielskiego, Ciechanów 1990, s. 107.

²⁷ K. Kossak – Głowczewski, *Edukacja regionalna – pytania o realizację*, cyt. za: P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 39 – 40.

tolerancji oraz umacnianie patriotyzmu. Edukacja regionalna to podejmowanie celowych działań przez szkołę na rzecz kształtowania u dzieci i młodzieży przywiązania i umiłowania określonego regionu. Edukacja ta ma na celu świadome kształtowanie więzi emocjonalnych z tzw. ojczyzną prywatną, tj. tym obszarem, gdzie się człowiek urodził, czy też spędził część lub całe życie”²⁸. Piotr Petrykowski zauważa jednak niedociągnięcia tej koncepcji, do których należą między innymi: nikłe podstawy teoretyczne i metodologiczne, głęboki sentymentalizm ideologiczny.

Dla potrzeb niniejszej pracy będę posługiwała się definicją, która mieści się w koncepcji edukacji regionalnej jako nabywania kompetencji. Jej przedstawicielem jest Jerzy Nikitorowicz. Traktuje on edukację regionalną jako proces nabywania kompetencji w obszarze kultury i języka własnej grupy. Jego zdaniem zasadniczy cel edukacji regionalnej polega na „kształtowaniu szacunku do dziedzictwa kulturowego, systemu wartości, języka, tradycji, obyczajów”²⁹. W kolejnej swojej publikacji precyzyjnie opisuje cele edukacji regionalnej – wskazuje, że edukacja regionalna powinna między innymi:

- Zauważać treści specyficzne dla danego regionu i nadawać im wartość;
- Umożliwiać dialog ze sobą i z innymi w szacunku dla rodzimych wartości;
- Kształtować szacunek dla własnego dziedzictwa kulturowego, systemu wartości, języka, tradycji, zwyczajów i rytuałów;
- Kształtować i rozwijać u młodych osób poczucie grupowej przynależności;
- Uczyć tolerancji, poprzez przygotowywanie do pełniejszego i lepszego rozumienia innych ludzi;
- Przygotowywać do życia w ojczyźnie narodowej, Europie i świecie;
- Uczyć patriotyzmu lokalnego i narodowego;
- Wyzwalać twórcze działania na rzecz własnego środowiska lokalnego i rozwijać poczucie odpowiedzialności za małą i wielką ojczyznę;

²⁸ P. Kowolik, *Edukacja regionalna w przedszkolu*, [w:] *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, pod red. M. T. Michalewskiej, Kraków 1999, s. 119 – 120.

²⁹ J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna, wielokulturowa i międzykulturowa*, [w:] *Demokracja a oświata. Kształcenie i wychowanie*, pod red. H. Kwiatkowskiej, Z. Kwiecińskiego, Toruń 1996, s. 338.

- Kształtować współodpowiedzialność za innych – zarówno za zbiorowość lokalną, jak i szersze zbiorowości oraz państwo³⁰.

1.5. Tożsamość regionalna

Kolejne pojęcie wymagające zdefiniowania to „tożsamość regionalna”. Piotr Petrykowski zauważa, że jest to istotne pojęcie z dwóch powodów – po pierwsze ze względu na analizy teoretyczne nad edukacją regionalną i regionalizmem, a po drugie z powodu tego, że w toku edukacji regionalnej właśnie tożsamość regionalną mamy kształtować. Niestety również te pojęcie jest definiowane wieloznacznie³¹.

Paweł Starosta definiuje tożsamość regionalną trojako: „zbiór wartości symbolicznych występujących na obszarze, spełniającym cechy definicyjne regionu i traktowanych przez jednostkę jako istotne atrybuty jej własnego ja (stereotypy); 2. skłonność jednostki do uczestnictwa w danej zbiorowości regionalnej, czyli jej udziału w wytwarzaniu wspólnych wartości, wzorów zachowań i symboli; 3. używanie partykularnych wartości i symboli zbiorowości do intencjonalnego grupowania się jednostek i podejmowania zorganizowanych oraz uświadomionych zachowań zbiorowych”³². Jego zdaniem można mówić o trzech kategoriach wartości symbolicznych, które leżą u podstaw tożsamości regionalnej. Należą do nich:

- Symboliczne środki komunikacji – chodzi tu o odrębność językową. Może się ona wyrażać w posiadaniu odrębnego języka w stosunku do dominującego w szerszej zbiorowości (na przykład język kaszubski) lub w posiadaniu pewnej odmiany języka – gwary (na przykład gwara kurpiowska).
- Symboliczne ekspresje – mowa o dominującym typie postaw członków zbiorowości wobec własnej grupy lub innych grup.

³⁰ J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, s. 221 – 222.

³¹ P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 180.

³² P. Starosta, *Tożsamość regionalna w perspektywie socjologicznej*, [w:] *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby. Materiały z konferencji naukowej Łódź 2 czerwca 1998 roku*, pod red. A. Mateczaka, Łódź – Ciechanów 1999, s. 46.

- Społeczne atrybuty – stanowią one podstawę więzi społecznych danej grupy, a także podstawę jej odrębności wobec świata zewnętrznego (odrębność społeczno-zawodowa, etniczna, kulturowa)³³.

Ewa Ogrodzka – Mazur traktuje tożsamość regionalną jako wyjątkowy rodzaj przywiązania człowieka do jego ojczyzny prywatnej. Zwraca uwagę na fakt, że jest to również kształtowanie więzi emocjonalnych, a także umacnianie sił kultury duchowej własnego regionu³⁴.

Daniela Szymańska zwraca uwagę na emocjonalny aspekt poczucia tożsamości, twierdząc, że: „tożsamość regionalna jest to emocjonalne poczucie identyfikacji człowieka z określonym terytorium, jego krajobrazem, ludnością, wytworami jego kultury materialnej i duchowej i jej symbolami”³⁵. Dostrzega również, że każdy człowiek posiada w sobie odniesienie do przestrzeni, którą zamieszkuje. Odniesienia nawarstwiają się i mogą nakładać na siebie. Rozpoczynają się od skali mikro (dom rodzinny) do poczucia przynależności regionalnej, narodowej i ogólnoludzkiej. Autorka twierdzi, że każdy człowiek może identyfikować się z wieloma terytoriami o różnym kształcie i zasięgu. Istotą tożsamości regionalnej jest jej zdaniem z jednej strony poczucie więzi z własną grupą, a z drugiej strony dystans wobec innych grup.

Najbardziej adekwatną do mojej pracy będzie definicja Marka Szczepańskiego, który poprzez tożsamość regionalną rozumie „szczególny przypadek tożsamości społecznej (zbiorowej) i kulturowej zarazem opartej na tradycji regionalnej, odnoszonej do wyraźnie zdefiniowanego i delimitowanego terytorium, regionu, jego specyficznych cech społecznych, kulturowych (symbolicznych), gospodarczych czy nawet topograficznych, wyróżniających go spośród innych regionów (...). Tożsamość regionalna jest odmianą tożsamości społecznej, tworzoną na bazie odwołań do pewnego terytorium (regionu) i jego kluczowych cech”³⁶. Autor ten proponuje przyjąć sześć kryteriów do opisu tożsamości regionalnej:

³³ *Ibidem*, s. 47.

³⁴ E. Ogrodzka – Mazur, *Regionalizm w procesie edukacji szkolnej. Studium z pogranicza polsko – czeskiego*, [w:] *Szkoła na pograniczach*, s. 93 – 95.

³⁵ D. Szymańska, *Kilka uwag na temat tożsamości regionalnej*, [w:] *Badania nad tożsamością regionalną...*, s. 70 – 71.

³⁶ M. S. Szczepański, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*, cyt. za: P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 184.

- Perspektywa psychologiczna – stopień indywidualnej identyfikacji z regionem, jego mieszkańcami i kulturą regionalną;
- Perspektywa socjologiczna – funkcjonowanie w świadomości zbiorowej podziału na my – oni, odczuwane przez członków zbiorowości (choć niekoniecznie artykułowane) poczucie odrębności;
- Perspektywa geograficzna – przypisanie do terytorium: miejsca i przestrzeni;
- Perspektywa etnograficzna – świadomość dziedzictwa kulturowego, rozumienie i odczytywanie znaczeń symboli kultury materialnej i niematerialnej;
- Perspektywa historyczna – związek indywidualny (psychologiczny) i społeczny (zbiorowe przeżywanie) z dziejami regionu, bohaterami regionalnymi czy instytucjami historycznymi;
- Perspektywa ekonomiczna – wspólnota gospodarowania, ekonomia regionalna, współpraca i konkurencja międzyregionalna³⁷.

1.6. Mała ojczyzna

Zanim przejdę do prezentacji definicji małej ojczyzny, warto skupić się przez chwilę na pojęciu zakresowo szerszym, a mianowicie na ojczyźnie.

Genezy rozumienia pojęcia ojczyzna należy doszukiwać się w łacińskim słowie *patria* (łac. *pater* – ojciec). Dawniej słowem ojczyzna określano w Polsce wszelkie dziedzictwo po ojcach (ojcowizna)³⁸.

Stanisław Ossowski wyróżnia dwa typy ojczyzny. Pierwszym z nich jest ojczyzna mała (prywatna, osobista), która wiąże się z ojczystą okolicą człowieka. Jest to więc jego miejsce urodzenia, określony region kraju. Drugi rodzaj ojczyzny według Ossowskiego to ojczyzna duża (ideologiczna). Jest ona siedliskiem narodu i związanym z nim dziedzictwem narodowym³⁹. Wynika z tego, że ojczyzna prywatna może być różna dla

³⁷ *Ibidem*, s. 184 – 185.

³⁸ K. Denek, *Pojęcie Ojczyzny, jej rodzaje, funkcje i odniesienia*, [w:] *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny*, Kraków 2009, s. 22.

³⁹ *Ibidem*, s. 23.

poszczególnych członków narodu ze względu na swój zróżnicowany zasięg, natomiast ojczyzna ideologiczna jest jednakowa dla wszystkich członków danego narodu⁴⁰.

Nowa encyklopedia powszechna PWN definiuje ojczyznę jako: „kraj, w którym człowiek urodził się i (lub) spędził znaczną część swojego życia, w którym mieszka lub z którym czuje się mocno związany emocjonalnie mimo przestrzennego oddalenia. Ziemia staje się ojczyzną o tyle, o ile istnieje zbiorowość, która za taką ją uważa, toteż w określeniu ojczyzna słowo „kraj” oznacza zarazem ludzi, których łączą wspólne doświadczenia, sentymeny, wspomnienia, tradycje. Pojęcie ojczyzny wiąże się etymologicznie z pojęciem ojcowizny, a więc ziemi dziedziczonej po przodkach, z czasem jednak jego zakres ogromnie się poszerzył, w pierwotnym, ale i współcześnie żywym sensie obejmował całość okolic, z jakich się pochodzi (bliższa ojczyzna), później zaś całość obszaru zamieszkiwanego przez naród, do którego się należy, pozostającego w granicach państwa, którego jest się obywatelem lub choćby tylko na podstawie tradycji historycznej kojarzonego z danym narodem i (lub) państwem. (...) Pojęcie ojczyzny stanowi integralną część wszelkich ideologii narodowych i (lub) państwowych”⁴¹.

Zdaniem Adama Hibsza „mała ojczyzna obejmuje najbliższe uczniowi kręgi przestrzenne, poznawane najczęściej w sposób bezpośredni. Jest ona tą kategorią przestrzeni, która dla dziecka stanowi pierwszy etap poznawania rzeczywistości, kształtujący sferę zmysłów i wyobrażeń. Stanowi ona podstawę empiryczną do poznawania innych miejsc na świecie. To tu w znacznej mierze następuje <<oswajanie>> przestrzeni, tu kształtują się wzorce, poprzez które w dorosłym życiu postrzega się i opisuje świat”⁴².

W Karcie Regionalizmu Polskiego znajdujemy taką definicję „małej ojczyzny”: „Ten niewielki obszar zajmowany przez społeczność lokalną to <<mała ojczyzna>>. Dla każdego człowieka stanowi on punkt wyjścia do formowania się jego postaw”⁴³.

Stefan Starczewski w następujący sposób próbuje zdefiniować pojęcie „małej ojczyzny”: „W najbardziej ogólnym sensie <<mała ojczyzna>> oznacza miejsce zamieszkiwania człowieka, które go kształtuje, z którym sprawuje pieczę (...). Mała ojczyzna jest więc zarówno realną przestrzenią geograficzną i społeczno – kulturową, jak i miejscem symbolicznym (...). Jest to przestrzeń bez wyraziście określonych granic, istotną

⁴⁰ W. Korzeniowska, *Mała i wielka Ojczyzna wobec współczesnych trendów unifikacyjnych*, [w:] *Dziecko w świecie...*, s. 102.

⁴¹ *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, pod red. D. Kalisiewicza, t. 4, Warszawa 1996, s. 615.

⁴² A. Hibsza, *Geograficzna koncepcja edukacji regionalnej*, [w:] *Teoretyczne podstawy edukacji regionalnej*, s. 104.

⁴³ *Karta Regionalizmu Polskiego*, cyt. za: *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej...*, s. 11.

rolę w jej konkretyzacji pełni subiektywna świadomość ludzi utożsamiających się z nią. Przestrzeń małej ojczyzny to miejsce doniosłych doświadczeń i przeżyć osobistych jej mieszkańców, formowania się ich biografii, to świat, z którym zrosło się ich życie i z którym wiąże ich częstokroć silna więź emocjonalna. To dostępny zmysłowemu poznaniu, świat wyglądom, kształtów i barw domów, ulic, parków, lasów, pól, łąk – świat niepowtarzalnej konstelacji krajobrazów. Mała ojczyzna jest płaszczyzną tworzenia się więzi lokalnych, zakorzenienia ludzi we własnej tradycji i historii”⁴⁴.

Jedną z najbardziej trafnych w moim odczuciu definicji pojęcia „mała ojczyzna” przytacza Wiesława Korzeniowska w publikacji „Dziecko w świecie wielkiej i małej ojczyzny”. Jest ona następująca: „Można powiedzieć, że pojęcie małych ojczyzn obejmuje to, co stanowi centrum naszego świata, czyli to, co widzimy z wieży kościoła, z najbliższego wzniesienia terenu. Nasze domy, ulice, otaczający krajobraz, cmentarze, kościoły są tym najmniejszym ogniwem w łańcuchu łączącym ludzi na Ziemi. W naszym centrum stary kościółek i drewniana chata mogą znaczyć kulturowo tyle, co najbogatsze barokowe świątynie, najwspanialsze pałace czy dwory, a polna droga albo zwyczajny gościniec prowadzący z jednego znanego miejsca do drugiego mają dla nas wartość większą niż wielopasmowa autostrada prowadząca w wielki świat. Zasięg granic małej ojczyzny wyznacza subiektywna świadomość ludzi, którzy się z nią utożsamiają, i wcale nie musi się on pokrywać z granicami administracyjnymi. Poza tym jest to miejsce o znaczeniu symbolicznym, bowiem to nie tylko świat szczęśliwego dzieciństwa (...), ale również najbardziej naturalne środowisko człowieka, gdzie na małej przestrzeni ludzie łączą się wokół celów, interesów i wartości, gdzie integruje się kultura i jej dziedzictwo”⁴⁵. W innej części tej publikacji Autorka zwraca uwagę na to, że małą ojczyzną można nazwać region, który jest pewną fizyczno – geograficzno – przyrodniczą przestrzenią, z wyodrębnionymi granicami wraz ze społecznością, która ten region zamieszkuje oraz z jej wytworami cywilizacyjnymi. Ludzie zamieszkujący tę przestrzeń mają poczucie przynależności regionalnej, historycznej i kulturowej, czują się również związani wspólnymi dziejami. Według Korzeniowskiej każdy człowiek posiada swoją małą ojczyznę⁴⁶.

⁴⁴ S. Starczewski, *Małe ojczyzny – tradycja dla przyszłości, Małe ojczyzny. Tradycja dla przyszłości*, Lublin 2000, s. 23.

⁴⁵ W. Korzeniowska, *Mała i wielka Ojczyzna wobec współczesnych trendów unifikacyjnych*, [w:] *Dziecko w świecie...*, s. 105.

⁴⁶ W. Korzeniowska, „By czas nie zaćmił i niepamięć”. *Świat dziecka – światem wielkiej i małej Ojczyzny*, [w:] *Dziecko w świecie ...*, s. 133 – 134.

2. Ruch regionalny a tendencje globalizacyjne

W dzisiejszych czasach mamy do czynienia z dwiema odmiennymi tendencjami. Z jednej strony obserwujemy tendencje globalizacyjne, które obecnie coraz częściej zaczynają być traktowane jako zagrożenie dla istniejących kultur lokalnych, regionalnych i narodowych. Maria Hirszowicz zauważa, że termin „globalizacja” można rozumieć trojako, to znaczy jako: a) umiędzynarodowienie stosunków społecznych, b) nową fazę rozwoju kapitalizmu, którą cechuje to, że narodowe gospodarki stają się częściami złożonej i zintegrowanej gospodarki światowej, c) zmiany systemowe wiążące się z rozwojem globalnej ekonomii⁴⁷.

Tendencje globalizacyjne przejawiają się w tworzeniu tak zwanej „globalnej wioski”, w powstawaniu euroregionów, w amerykańizacji czy makdonaldyzacji społeczeństwa. Obecnie praktycznie każdy nastolatek ogląda MTV, uwielbia bary fast food (jak na przykład McDonald’s czy KFC). Coraz powszechniejsza staje się kultura typu instant, czyli życie w natychmiastowości. Chodzi tu zarówno o natychmiastowość doznań (triada fast food – fast sex – fast car), jak również o natychmiastowość komunikacji. Ludzie preferują kontakty przez telefon, komunikatory internetowe⁴⁸. Wiąże się to ze zjawiskiem, o którym pisał Zbyszko Melosik: „Ponowoczesność zmieniła reguły gry: dziś trudno – przynajmniej w wysoko rozwiniętych społeczeństwach Zachodu – stwierdzić, który typ tożsamości dominuje w sposób jednoznaczny. Współistnieje bowiem wiele różnorodnych i sprzecznych ze sobą typów tożsamości. Procesy dyscyplinowania tożsamości zostały rozluźnione lub nawet w swoisty sposób <<odwrócone>>. Dyscyplinowanie typowe dla epoki nowoczesnej, oparte na zasadzie <<musisz być taki a taki>>, zastąpione zostało – w społeczeństwach konsumpcji – zasadą <<możesz być każdy>>”⁴⁹. W rozważaniach tych można wyciągnąć wniosek, że w obecnych czasach każdy człowiek może kreować siebie takim, jakim chciałby być. Sam wybiera tożsamość, z którą jest mu bardziej „po drodze” i z którą czuje się bardziej związany. Ta swoboda w wyborze może stanowić wyjaśnienie, dlaczego młodzi ludzie są tak bardzo podatni na wpływy Zachodu, a w coraz mniejszym stopniu interesują się działalnością lokalną i regionalną.

⁴⁷ M. Hirszowicz, *Stąd, ale dokąd? Społeczeństwo u progu nowej ery*, s. 68.

⁴⁸ P. Petrykowski, *Edukacja regionalna...*, s. 99.

⁴⁹ Z. Melosik, T. Szkudlarek, *Kultura, tożsamość i edukacja. Migotanie znaczeń*, s. 59.

Z drugiej strony możemy obecnie dostrzec rozwój lokalizmu. Jego przejawem jest między innymi powrót na wieś – coraz więcej ludzi dotychczas związanych z wielkimi miastami, postanawia osiedlić się i rozpocząć pracę w mniejszych miasteczkach lub na wsi. Dodatkowo, tendencje te sprawiają, że lokalna wspólnota zaczyna żyć niejako dla siebie samej, rozwija swoje obrzędy, obyczaje, kulturę lokalną, na pierwszym miejscu stawiając dobro swojego regionu, a nie większej zbiorowości, jak państwo. Dostrzega to Maria Hirszowicz, która w swojej publikacji zaznacza, że procesom globalizacji towarzyszy nierozzerwalnie postępująca fragmentaryzacja świata. Wskazuje również, że prowadzi to do następującego zjawiska: „W takim stopniu, w jakim globalizacja zmierza do ujednoczenia kulturowego, wyzwala ona zarazem dążenia do przeciwstawienia się podobnemu stanowi rzeczy i obrony tożsamości kulturowej. Przez długi czas erozja tej tożsamości dokonywała się w tempie bardzo powolnym i była niemal niezauważalna, ale przyspieszenie procesu zmian mobilizuje opinię publiczną do kulturowej samoobrony i kontrofensywy. Wiele grup narodowych i etnicznych dostrzega nowe szanse niezależności w obrębie ponadnarodowych związków i układów regionalnych, walczy o utrwalenie własnej kultury, która ich niezależność podbudowuje i wzmacnia”⁵⁰.

W konsekwencji tych dwóch tendencji coraz powszechniej mówi się o globalizacji, to jest o „procesie polegającym na wzajemnym wspomaganie procesów globalizacyjnych i rozwoju regionalnego”⁵¹. Jak podaje Stanisław Kowalik w swojej pracy: „W świetle tej koncepcji każdy człowiek ma prawo do wyboru regionu, który będzie mu najbardziej odpowiadał, który będzie enklawą jego prywatnego życia, który wreszcie będzie dostarczycielem określonych wartości i norm postępowania, a więc będzie wypełniał rolę socjalizacyjną. Zarazem przedstawiciele wszystkich regionów będą mieli możliwość nieskrępowanego uczestnictwa w światowych procesach gospodarczych, politycznych i aktywnych formach spędzania wolnego czasu”⁵².

Właśnie w globalizacji, której hasłem przewodnim może być stwierdzenie „myśl globalnie, działaj lokalnie”, upatruje się współcześnie szansy na ocalenie kultur regionalnych przy jednoczesnym pozostawaniu częścią większej, globalnej całości. Na tę wartość edukacji regionalnej zwracało uwagę Ministerstwo Edukacji Narodowej, pisząc: „Znaczenie edukacji regionalnej jest niezwykle ważne nie tylko dla poznania przez

⁵⁰ M. Hirszowicz, *Stąd, ale dokąd?...*, s. 88.

⁵¹ S. Kowalik, *Spoleczność lokalna a kultura regionalna*, [w:] *Edukacja regionalna*, s. 21.

⁵² *Ibidem*, s. 21 – 22.

uczniów własnej tożsamości, ale również dla kształtowania postaw tolerancyjnych, otwartych, nastawionych na pluralizm, na rozumienie i akceptację różnych kultur⁵³. (...) Edukacja regionalna, której celem jest uświadomienie uczniowi wartości własnego dziedzictwa regionalnego, a tym samym <<zakorzenie>> go w nim, ma także swój narodowy wymiar. Najogólniej należy przez to rozumieć, iż silny związek człowieka z dziedzictwem regionalnym nie stawia go w opozycji do narodowego, wręcz przeciwnie – otwiera go na dziedzictwo narodowe⁵⁴.

Kazimierz Denek zwrócił uwagę na równie ważny aspekt tego zjawiska: „Tylko pełna znajomość małych Ojczyzn i własnych korzeni pozwala na wykształcenie obywateli świadomych wartości swej dużej Ojczyzny – Polski. Obywateli umiejących współistnieć wśród narodów Europy w duchu szacunku i tolerancji dla odrębności”⁵⁵.

Jak widać, edukacja regionalna spełnia wiele istotnych funkcji i nie powinno się z niej rezygnować. Dzięki niej młodzi ludzie mogą wykształcić w sobie postawy tolerancji, otwartości oraz poszanowania dla innych kultur i narodów. Jednocześnie, będą mogli stawać do dialogu z przedstawicielami innych nacji na zasadzie partnerstwa i równości. Będąc dumnymi ze swojej małej ojczyzny i przywiązanymi do niej, być może nie będą ślepo i bezrefleksyjnie podążać za kulturą masową i zachodnimi trendami. Aby jednak było to możliwe, edukacja regionalna w szkołach i innych lokalnych instytucjach powinna być prowadzona w odpowiedni sposób – tak, aby zachęcać młodzież do korzystania z oferty tych instytucji oraz do współuczestniczenia w rozwijaniu kultury regionalnej.

⁵³ Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej..., s. 5.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 23.

⁵⁵ K. Denek, *Moja mała Ojczyzna*, [w:] *Dziecko w świecie...*, s. 53.

Rozdział II

Charakterystyka badanego regionu

1. Dzieje Kurpiowszczyzny

Puszcza Kurpiowska to Puszcza Zielona (obejmująca teren, którego granice tworzą na wschodzie rzeka Pisa, na południu Narew, na zachodzie Orzyc, na południowym zachodzie Omulew), inaczej zwana Puszczą Myszyniecką czy Zagajnicą Ostrołęcką, a także Puszcza Biała, która sąsiaduje z Puszczą Zieloną od zachodu i południowego zachodu.

Rysunek 1. Położenie Kurpiowszczyzny na mapie Polski

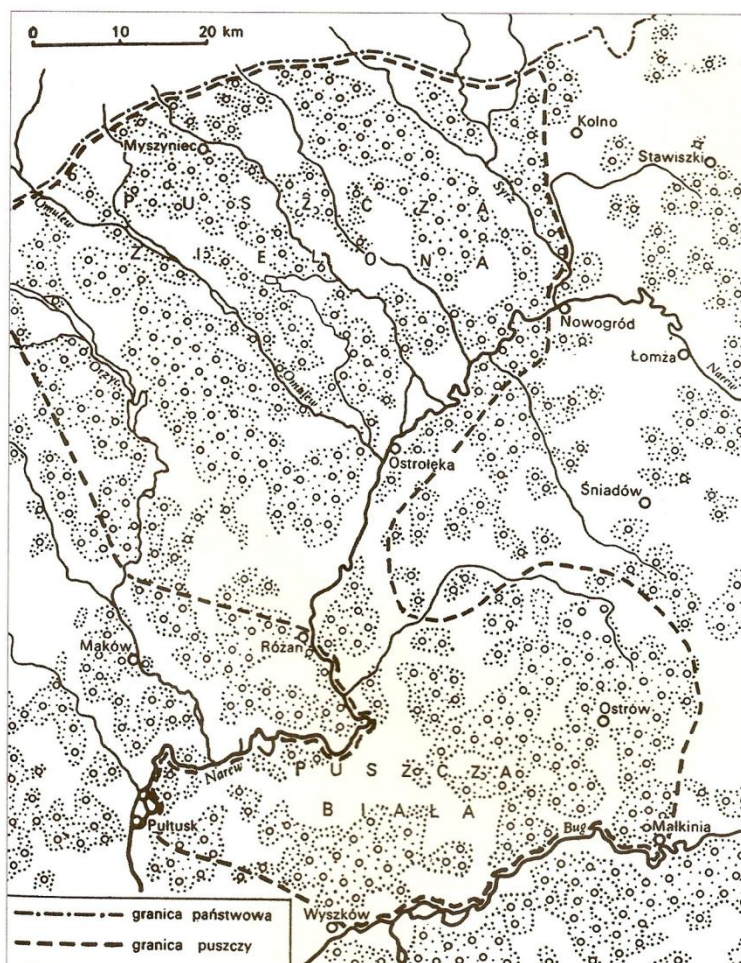

Źródło: <http://www.kurpiowskiecentrum.info/informator-turystyczny/65.html>, data wejścia: 28.08.2011.

Puszcza Kurpiowska rozciąga się od Chorzel, Bartnik i Nowej Wsi do Kolna i Nowogrodu oraz od Ostrołęki do dawnej granicy pruskiej⁵⁶.

Obecnie miano Kurpiowszczyzny odnosi się tylko do Puszczy Zielonej⁵⁷.

Rysunek 2 - Granice Puszczy Białej i Zielonej

Źródło: A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej. Kartki z dziejów*, Olsztyn 2010, s. 9.

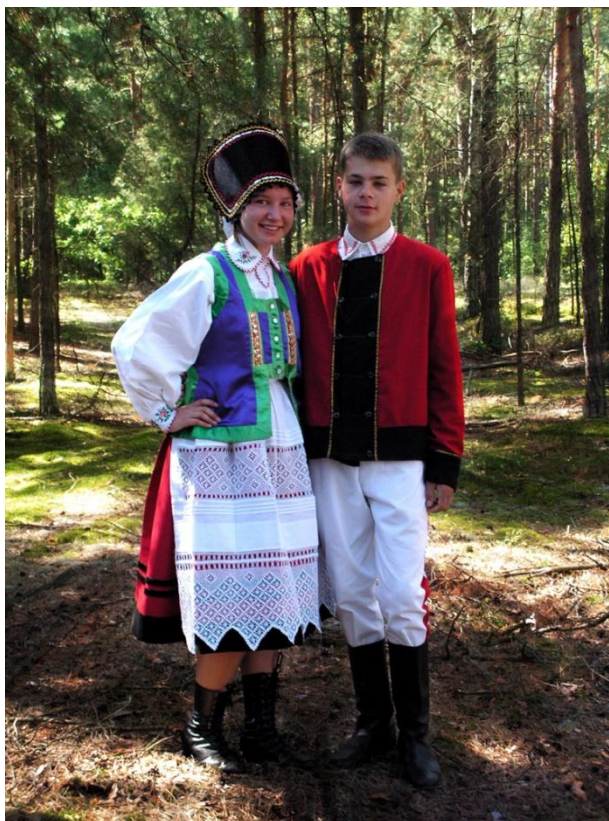
Mieszkańców Puszczy Zielonej zwykle nazywać się Kurpami. Słowo Kurp pochodzi od nazwy noszonego tu dawniej obuwia, które zwano kurpami czy kurpsiami.

⁵⁶ W. Skierkowski, *Puszcza Kurpiowska w pieśni, tom I*, Ostrołęka 1997, s. 1.

⁵⁷ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona – Bory Ostrołęckie. Z przeszłości Kurpiów*, Warszawa 1981, s. 19 – 20.

Sami mieszkańcy Kurpiowszczyzny woleli nazywać się puszczykami – puszczakami, co oznaczało synów i panów puszczy⁵⁸.

Rysunek 3 - Młodzi mieszkańcy Puszczy Zielonej w strojach ludowych

Źródło: <http://www.kurpie.myszyniec.pl/?p=16>, data wejścia: 07.09.2011.

Adam Suchowiecki w następujący sposób wyjaśnia, dlaczego Puszcza Kurpiowska stosunkowo późno zaczęła się zaludniać: „Tereny Puszczy Kurpiowskiej przez długi okres nie były zamieszkałe. Głównym tego powodem były naturalne warunki geograficzne, które utrudniały dostęp oraz niska jakość gleb. Puszcza pokryta wieloletnim drzewostanem w licznych miejscach była podmokła, przez co mało dostępna i nie sprzyjała zasiedleniu przez człowieka”⁵⁹.

Puszcza Zielona leżała początkowo na terenach należących do książąt mazowieckich, na następnie do Korony Polskiej. Stanowiła ona doskonale miejsce wypraw

⁵⁸ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 20.

⁵⁹ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 52.

łowieckich najważniejszych urzędników państwowych, książąt mazowieckich, a później także królów polskich⁶⁰.

Od 1526 roku Puszcza Ostrołęcka wraz z całym powiatem weszła w skład ziemi łomżyńskiej, tym samym powiększając dobra ziemskie króla. W połowie XVI wieku bory ostrołęckie jako wyposażenie wdowie oddano w ręce królowej Bony⁶¹.

Do najważniejszych zajęć pionierów osadnictwa w Puszczy Zielonej należały: bartnictwo, myślistwo, rybołówstwo, pędzenie smoły, poszukiwanie rudy darniowej i wytapianie z niej żelaza⁶². Te ostatnie stały się możliwe pod koniec XVI wieku, kiedy to w 1592 roku królowa Anna Jagiellonka wydała zgodę na budowę pieców do wytopu żelaza z rudy darniowej w Rudzie Olszewce, a następnie w 1596 roku pozwoliła na kopanie rudy darniowej na łąkach wokół wsi Czarnotrzew⁶³.

Jednym z istotniejszych zajęć Kurpiów było bartnictwo, czyli hodowla pszczół w wydrążonych pniach drzew leśnych (głównie sosny i dębu). Bartnicy posiadali uprzywilejowaną pozycję na mocy opracowanego w 1616 roku prawa bartnego, a także przywilejów nadanych bartnikom 20 grudnia 1630 roku przez króla Zygmunta III. Bartnictwo stanowiło cenne źródło dochodów Skarbu Koronnego, stąd też nie dziwi fakt jego rozwoju w XVI i XVII wieku⁶⁴.

XVII wiek był okresem, w którym miał miejsce początek osadnictwa w borach ostrołęckich. W tym czasie powstało wiele osad kurpiowskich, takich jak: Baranowo, Brodowe Łąki, Czarnia, Dąbrowy, Dylewo, Jednorożec, Lelis, Lipniki, Wolkowe⁶⁵. W drugiej połowie XVII wieku na terenie Puszczy Zielonej zaczęły powstawać stałe osady rolnicze. Były one zakładane przez ludność napływającą z Mazur pruskich, Prus Książęcych oraz Mazowsza właściwego. Zwiększony napływ ludzi był w dużej mierze spowodowany przywilejami, jakimi cieszyli się mieszkańcy puszczy. Rolnictwo stało się wówczas głównym zajęciem ludności⁶⁶.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 23.

⁶¹ *Ibidem*, s. 25.

⁶² *Ibidem*, s. 27.

⁶³ M. Żerański, *Kurpie. Puszcza Zielona. Przewodnik turystyczny*, Cieszyn 2008, s. 17.

⁶⁴ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 31 – 37.

⁶⁵ M. Żerański, *Kurpie...*, s. 17.

⁶⁶ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 38.

Z biegiem lat Puszcza Zielona stopniowo zaludniała się. Zofia Niedziałkowska w swojej pracy podaje: „Zgodnie z oceną Ludwika Krzywickiego, jeszcze w 1673 r. liczba ludności mieszkającej w Puszczy Ostrołęckiej nie przekraczała 1000 głów”⁶⁷.

Z końcem XVII wieku, głównie w wyniku wojny polsko – szwedzkiej (w 1656 roku Kurpie wystąpili zbrojnie przeciwko wojskom szwedzkim stacjonującym w Puszczy Zielonej)⁶⁸ nastąpiła kolejna fala migracyjna do Zagajnicy. Zofia Niedziałkowska mówi o ludności zamieszkującej puszcę w owym czasie w następujący sposób: „W tym czasie społeczność puszczańska składała się z trzech kategorii ludzi: <<uczciwych>>, <<sławetnych>> i <<szlachetnych>>, a więc z chłopów, mieszczan i szlachty. Tworzyli oni mniejsze i większe skupiska osadnicze, w których głównym źródłem utrzymania i zajęciem było rolnictwo – praca na roli i hodowla zwierząt domowych. Zakończył się więc definitywnie okres sezonowego przebywania ludności w puszczy i jej niemal wyłącznego związania z gospodarką leśno – wodną”⁶⁹.

Podczas „potopu szwedzkiego”, gdy wojska nieprzyjaciela chciały przejść przez teren Puszczy Kurpiowskiej, miejscowa ludność stawiała im czynny opór. Kurpie zrywali mostki, tarasowali drogi i w efekcie zmusili Szwedów do przemarszu przez Prusy Książęce⁷⁰.

W tym czasie Kurpie odkryli, że ich puszcza posiada jeszcze jedno bogactwo, mianowicie bursztyn, który znajdowano głównie w okolicach Kadzidła, Dylewa, Myszyńca, Wolkowych Łąk oraz nad Rozogą. Z czasem zaczęto bursztyn wykorzystywać do wyrabiania różnego rodzaju ozdób, takich jak: korale, medaliony. Stosowano go również jako kadzidło w kościołach (po zmieszaniu z jałowcem), jako środki lecznicze (po zalaniu wódką) oraz amulety. W XVII i XVIII wieku bursztyn z Puszczy Kurpiowskiej transportowano nawet do krajów muzułmańskich⁷¹.

Z końcem XVII wieku, głównie w wyniku wojny polsko – szwedzkiej, nastąpiła kolejna fala migracyjna do Puszczy. Jak podaje Zofia Niedziałkowska: „W tym czasie społeczność puszczańska składała się z trzech kategorii ludzi: <<uczciwych>>, <<sławetnych>> i <<szlachetnych>>, a więc z chłopów, mieszczan i szlachty. Tworzyli

⁶⁷ *Ibidem*, s. 42.

⁶⁸ M. Żerański, *Kurpie*, s. 17.

⁶⁹ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 43.

⁷⁰ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 14.

⁷¹ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 43 – 45.

oni mniejsze i większe skupiska osadnicze, w których głównym źródłem utrzymania i zajęciem było rolnictwo – praca na roli i hodowla zwierząt domowych. Zakończył się więc definitywnie okres sezonowego przebywania ludności w puszczy i jej niemal wyłącznego związania z gospodarką leśno – wodną⁷².

W XVIII wieku przez tereny Puszczy Zielonej przelewały się wojska rosyjskie, szwedzkie, saskie oraz polskie. Powstały wówczas kolejne osady, a wśród nich: Antonie, Dąbrówka, Kadzidło, Łyse i Turośl⁷³. Dodatkowo trwały tu walki między Kurpiami a starostą łomżyńskim i ostrołęckim, którzy postanowili znacznie zwiększyć daniny, na co nie chciała się zgodzić miejscowa ludność. Ostatecznie pod koniec pierwszej połowy XVIII wieku ruch Kurpiów został stłumiony, a mieszkańcy Puszczy zmuszeni do płacenia blisko trzykrotnie wyższych podatków. Stan ten dla Kurpiów ostrołęckich trwał jednak dość krótko, bowiem już w 1752 roku August III zniósł uzależnienie 52 wsi – gromad od starostwa ostrołęckiego, wprowadzając zamiast tego czynsz roczny⁷⁴.

Po tych zmianach w Zagajnicy zapanował spokój, który sprzyjał tworzeniu wsi. Ludwik Krzywicki szacuje, że w 1765 roku na terenie Puszczy były już 64 wsie zamieszkałe przez około 4500 – 5000 mieszkańców⁷⁵.

Pod koniec XVIII wieku, w obliczu zagrożenia niepodległości Rzeczypospolitej, Kurpie niemal natychmiast włączyli się do działań zbrojnych. Część z nich 12 marca 1794 roku przyłączyła się do 1 Brygady Wielkopolskiej Kawalerii Narodowej generała Antoniego Madalińskiego, której sztab stacjonował wówczas w Ostrołęce. Po wkroczeniu Prusaków na teren Puszczy, mieszkańcy Kurpiowszczyzny stawiali im opór i nie unikali walki⁷⁶.

Po trzecim rozbiore Polski Kurpiowszczyzna znalazła się w zaborze pruskim. Zniesiono liczne przywileje (między innymi prawo bartne), narzucono na Kurpiów większe opłaty, zabroniono korzystania z lasów do celów myślistwa, hodowli, zbieractwa i rzemiosła drzewnego. Zabroniono też karczowania Puszczy. Wprowadzono ustawodawstwo pruskie i stopniowe ograniczenia w posługiwaniu się językiem polskim.

⁷² *Ibidem*, s. 43.

⁷³ M. Żerański, *Kurpie...*, s. 18.

⁷⁴ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 49 – 51.

⁷⁵ L. Krzywicki, *Kurpie*, [w:] *Dzieła*, t. IV, Warszawa 1962, s. 525.

⁷⁶ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 61 – 62.

Na skutek wszystkich tych ograniczeń ludność kurpiowska stopniowo biedniała⁷⁷. Nie wpłynęło to jednak na postawy i zachowanie mieszkańców Puszczy: „Chociaż teraz zmieniły się zasadniczo warunki gospodarowania w puszczy, to pozostał typ puszczaaka pewnego siebie, ambitnego, o wysokim poczuciu godności, odważnego, energicznego, życzliwego, serdecznego, gościnnego i uczciwego, choć niestety chciwego, zadzierzystego, zawziętego i nieustępliwego, niezbyt pracowitego, skorego do bitki i porachunków sąsiedzkich, przy tym doskonałego strzelca, śmiało przeciwstawiającego się niebezpieczeństwu, zawsze gotowego stanąć do walki z najeźdźcą. Kurpie byli zazwyczaj średniego wzrostu, szczupli, zręczni oraz spostrzegawczy. Kurpianki na ogół dość tęgie, dorodne, pracowite i czyste, ale, jak mówi tradycja, niekiedy zbyt swobodne w obyczajach”⁷⁸.

W czasie wojen napoleońskich na terenach Puszczy Zielonej stacjonowały wojska pruskie, rosyjskie, ale także francuskie. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego (1807 r.) Kurpie brali udział w walkach z Austriakami⁷⁹. Od 1807 roku mieszkańcy Kurpiowszczyzny dołączali do regularnego wojska. Tworzyli zazwyczaj korpusy strzelców konnych (stąd powiedzenie „strzela jak Kurp”)⁸⁰.

W okresie istnienia Królestwa Polskiego (po 1815 roku) Kurpiom powodziło się źle, jednak byli i tak w lepszej sytuacji niż Polacy w innych regionach kraju. Od 1752 roku nie musieli odrabiać pańszczyzny, byli wolnymi gospodarzami zobowiązanymi do płacenia czynszu⁸¹.

Marcin Żerański podaje, że w latach dwudziestych XIX wieku Puszcę Zieloną zamieszkiwało już około 26 tysięcy osób⁸².

Gdy doszło do powstania listopadowego, Kurpie wspierali partyzantów w różnorodny sposób. Brali udział w walkach (między innymi w bitwie pod Ostrołką, która miała miejsce 26 maja 1831 roku), zbierali pieniądze na cele powstańcze oraz żywność dla wojska⁸³.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 64 – 65.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 66.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 66 – 68.

⁸⁰ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 21.

⁸¹ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 73.

⁸² M. Żerański, *Kurpie...*, s. 18.

⁸³ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 22.

Upadek powstania listopadowego rozpoczął ciężki okres życia mieszkańców Puszczy, która została podporządkowana Ostrołęckiej Komisji Dóbr Rządowych. W 1836 roku wydano rozkaz zlikwidowania wszystkich barci znajdujących się w Puszczy. Zabroniono również szukania i wydobywania bursztynu, a także wycinania drzew. To wszystko spowodowało, że Kurpie zmuszeni byli utrzymywać się wyłącznie z rolnictwa, które przynosiło niewielki dochód ze względu na niską wydajność gleby.

Druga połowa XIX wieku, a szczególnie lata 1846 – 1856, były kolejnym trudnym okresem w życiu mieszkańców Puszczy Zielonej. Musieli zmagać się oni z przeciwnościami przyrodniczymi (ulewne deszcze, wielkie upały i susze) oraz z nieprzychylną władzą rosyjską.

Podczas powstania styczniowego Kurpie po raz kolejny wykazali się ogromnym patriotyzmem i odwagą. Brali udział w walkach (na przykład pokonali oddziały rosyjskie w bitwie pod Myszyńcem 9 marca 1863 roku), jak również pomagali powstańcom, udzielając im schronienia czy dostarczając pożywienia dla koni⁸⁴.

W latach osiemdziesiątych XIX wieku Puszcze Zieloną dotknęły kolejne klęski żywiołowe: gradobicia, nieurodzaje, powodzie, pożary. Na skutek tego zapoczątkowana została emigracja zarobkowa, która przybierała dwie formy: sezonową do Niemiec (na tzw. „saksy”) oraz stałą do Stanów Zjednoczonych⁸⁵.

Na początku XX stulecia sytuacja materialna Kurpiów nadal pozostawała ciężka. Nie przeszkadzało to jednak prężnemu rozwojowi społeczno – kulturalnemu regionu. Najważniejszymi miejscowościami były Kadzidło i Myszyńiec, które współcześnie nadal uznawane są za główne ośrodki kultury kurpiowskiej. Znaleźć tam można było najwięcej budowli kurpiowskich oraz rękodzieła ludowego⁸⁶. W 1909 roku w Myszyńcu otwarto czytelną parafialną. W większych miejscowościach zaczęto organizować spotkania mieszkańców, na których czytano czasopisma (głównie „Zaranie”) oraz wiersze patriotyczne (w tym dotyczące walki Kurpiów z wrogiem). Pomimo tego, że obowiązującym językiem był rosyjski, na terenie Puszczy Zielonej organizowano dla dzieci potajemne lekcje języka polskiego⁸⁷.

⁸⁴ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 76 - 84.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 89, 95 – 96.

⁸⁶ A. Chętnik, *Puszcza Kurpiowska*, Ostrołęka 2004, s. 124.

⁸⁷ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 110 – 112.

Rysunek 4 - Typowa chata kurpiowska

Źródło: A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 99.

Przed wybuchem I wojny światowej na terenie Kurpiowszczyzny mieszkało około 100 tysięcy osób, z których około 20 tysięcy przebywało poza granicami kraju⁸⁸.

I wojna światowa odcisnęła swoje piętno na terenach Puszczy i życiu jej mieszkańców. Jak podaje Adam Suchowiecki: „Działania wojenne, jakie miały miejsce w tym rejonie, przyniosły ogrom negatywnych zjawisk – zniszczeń wojennych spowodowanych pożarami i ostrzałem, wysiedlenia ludności, rekwizycji na rzecz stacjonującego wojska oraz rabunkowej gospodarki, która dotknęła przede wszystkim miejscowe lasy”⁸⁹. Już w pierwszych dniach wojny przez teren Puszczy przetoczyły się najpierw wojska niemieckie, a następnie rosyjskie. Wiele wsi zostało spalonych częściowo lub całkowicie. Wycinano puszcę głównie w celu budowy okopów⁹⁰.

Puszcza przedstawiała się katastrofalnie po zakończeniu działań wojennych. Zofia Niedziałkowska podaje, że: „zagrody, a nawet całe wsie były spalone lub zabudowane

⁸⁸ M. Żerański, *Kurpie...*, s. 19.

⁸⁹ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 30.

⁹⁰ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 137 – 138.

mizernymi chatynkami, ludność wyjątkowo wyniszczona, rolnictwo jeszcze o wiele bardziej opóźnione niż przed wojną, hodowla bardzo przetrzebiona. Lasy były tak zdewastowane, że puszcza prawie już nie istniała⁹¹. Kurpie jednak bardzo szybko podjęli się odbudowy swoich domów, często (zwłaszcza w początkowym okresie po wojnie) kosztem nielicznych drzew pozostałych w Puszczy. Sytuacja nadal pozostawała jednak bardzo trudna – większość rodzin przymierała głodem. Nie poprawiła tego wojna polsko – bolszewicka z 1920 roku⁹².

W okresie międzywojennym Kurpie poszukiwali różnorodnych form zarobkowania (było to spowodowane przede wszystkim faktem, że niewielkie gospodarstwa rolne nie wystarczały do wyżywienia całej – często wieloosobowej – rodziny). Mężczyźni zajmowali się stolarstwem, ciesielstwem, flisactwem, pracowali w lesie, zwozili drzewa do kolejki wąskotorowej. Kobiety natomiast haftowały, wytwarzały płótno, chodniki, firanki, które w większości sprzedawały na targach w Ostrołęce i Myszyńcu. W tym okresie rozwinął się również w Puszczy przemysł, który stał się dla Kurpiów istotnym źródłem dochodów⁹³.

W latach trzydziestych zaczęły powstawać na Kurpiowszczyźnie Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej, a w ich ramach koła Przynależenia Rolniczego. Były to formy samokształcenia dla młodzieży, które miały na celu przygotować w przeciągu trzech lat młodych ludzi do zawodu rolnika. Co niezwykle istotne, SMK i PR podkreślały silną więź z kulturą kurpiowską, zwyczajami Kurpiów, ich strojem regionalnym i gwarą. Na terenie Kurpiowszczyzny działały również inne organizacje kulturalno – oświatowe, jak na przykład koło Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej „Siew”, czy też niedzielny Uniwersytet Ludowy Rolny, który miał swoją siedzibę w Ostrołęce⁹⁴.

W okresie II Rzeczypospolitej w znacznym stopniu podniósł się poziom oświaty na Kurpiowszczyźnie. Rodzicom zależało, aby dzieci uczęszczały do szkoły, więc chętnie współpracowali (pomagali przygotować budynki, robili ławki, dostarczali opał itp.). Z biegiem lat poprawiał się również poziom i kwalifikacje zawodowe osób nauczających w szkołach⁹⁵.

⁹¹ *Ibidem*, s. 145.

⁹² *Ibidem*, s. 146 – 147.

⁹³ *Ibidem*, s. 151 – 153.

⁹⁴ *Ibidem*, s. 156 – 159.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 166 – 167.

Już na początku września 1939 roku tereny Puszczy Zielonej znalazły się pod okupacją niemiecką i zostały włączone do Rzeszy. Ludność tutejsza została poddana różnym formom represji (włącznie z wywozieniem do obozów koncentracyjnych i rozstrzeliwaniem)⁹⁶. Mimo to przez cały okres trwania II wojny światowej na terenach Kurpiowszczyzny działał ruch oporu i partyzanci. Do najważniejszych organizacji walczących z okupantem należały: Komenda Obrońców Polski (KOP), Polska Organizacja Zbrojna (POZ), Narodowa Organizacja Wojskowa (NOW), Narodowe Siły Zbrojne (NSZ), Służba Zwycięstwu Polski – Związek Walki Zbrojnej – Armia Krajowa (SZP – ZWZ – AK), a także Bataliony Chłopskie (BCh)⁹⁷.

Po II wojnie światowej, pomimo formalnego rozwiązania Armii Krajowej, część oddziałów partyzanckich stacjonowała w Puszczy Zielonej i kontynuowała swoją działalność, atakując komórki Polskiej Partii Robotniczej, milicji oraz Urzędu Bezpieczeństwa⁹⁸. Na skutek tego, na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych wielu Kurpiów zostało skazanych przez władze komunistyczne za przynależność do organizacji niepodległościowych lub pomoc partyzantom⁹⁹.

2. Edukacja regionalna na Kurpiach

2.1. Pierwsi działacze regionalni na Kurpiowszczyźnie

Jednym z pierwszych działaczy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Puszczy Zielonej był Adam Chętnik. Niemal całe swoje życie poświęcił badaniom tego regionu. Zapoczątkował wydawanie pierwszych pism regionalnych: „Gość Puszczański” oraz „Goniec Pograniczny”.

Kolejnym wybitnym działaczem był ksiądz Władysław Skierkowski. Napisał dzieło pt.: „Puszcza Kurpiowska w pieśni”, w którym zebrane zostały – i zapewne ocalone od zapomnienia – stare pieśni kurpiowskie. Był również autorem sztuki pt.: „Wesele kurpiowskie”. Sztuka ta, początkowo wystawiona w Płocku w 1928 roku, a następnie w

⁹⁶ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 36 – 37.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 36 – 45.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 46.

⁹⁹ *Ibidem*, s. 50.

Warszawie, cieszyła się ogromną popularnością. Dzięki niej obrzędy wesela na Kurpiowszczyźnie zostały po raz pierwszy przedstawione szerszej publiczności.

Na uwagę zasługuje również Aleksander Kopeć, który prowadził amatorski zespół teatralny. Napisał również sztukę sceniczną pt.: „Wesele kurpiowskie”, która została po raz pierwszy wystawiona w 1933 roku w Myszyńcu.

Po II wojnie światowej ogromne zasługi dla rozwoju regionu miał ksiądz Mieczysław Mieszko. W 1947 roku przy okazji Święta Bożego Ciała zorganizował wystawę sztuki ludowej i pierwszą inscenizację „Wesela Kurpiowskiego”. Założył w Kadzidle Spółdzielnię Przemysłu Ludowego i Artystycznego „Kurpianka”, przy której w 1954 roku powstał Zespół Pieśni i Tańca „Kurpianka”¹⁰⁰.

Duże znaczenie w rozwoju regionalizmu kurpiowskiego odegrało Kurpiowskie Towarzystwo Społeczno – Kulturalne, które zostało utworzone w latach sześćdziesiątych XX wieku w miejscowości Łyse. Jego pierwszym prezesem został Władysław Kraszewski. Dzięki Towarzystwu w 1969 roku odbył się w Łysych I Konkurs Palmy Kurpiowskiej, który z każdym rokiem przyciągał na Kurpiowszczyznę coraz więcej turystów z kraju i zagranicy¹⁰¹.

2.2. Kultura kurpiowska

2.2.1. Strój kurpiowski

Adam Suchowiecki opisuje męski strój kurpiowski w następujący sposób: „W skład stroju męskiego wchodziła sukmana z samodziału koloru ciemnego. Z tyłu była fałdowana ze stojącym kołnierzem granatowego koloru, klapy i mankiety w tym samym odcieniu. Używano także kamizelki – jaki, spodni z wełny lub sukna, koszuli lnianej wpuszczonej w spodnie związanej pod szyją czerwoną wstążeczką (faworkiem). Na nogach mężczyźni nosili kurpsie lub chodaki ze skóry, a w zimie obuwie kryte. Stopy i łydki były owijane onucami. Jako okrycie głowy służył kapelusz koloru czarnego, twardy,

¹⁰⁰ S. Pajka, *O regionalizmie kurpiowskim*, Kurpie 4/2009, s. 18 – 20.

¹⁰¹ B. Kielak, *Ruch regionalny na Kurpiowszczyźnie po II wojnie światowej*, Kurpie 3/2006, s. 25.

niski z materiału lub ze słomy, natomiast w zimie czapka z czterema rogami okryta barankiem. Kurpie golili brody i wąsy”¹⁰².

Rysunek 5 – Kurp – strzelec i Kurpianka w strojach uroczystych

Źródło: A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 121.

Z kolei strój Kurpianek przedstawiał się następująco: „Kobiety kurpiowskie nosiły sukmany bure lub siwe, spódnicę wełnianą lub płócienną w pasy swojej roboty; latem spódnicę zastępowały dwa fartuchy z przodu i z tyłu zawiązane. Włosów mężatki i wdowy nie splotały w warkocze, lecz rozpuszczone zawiązywały w chustkę dużą. Koszule miały białe, cienkie przy kołnierzu, na ramiączkach i rękawach wyszywane czerwonym szlaczkiem. Na piersiach nosiły szkaplerz na czerwonej wstążce, na szyi mnóstwo czerwonych koralików lub paciorków bursztynowych, kurpiowskiego wyrobu. Prócz fartuszka na przedzie kobiety nakrywają się fartuchem na plecy, albo też naodziewiają się kilimem –

¹⁰² A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 121.

dywanem kolorowym, którym także nakrywają łóżka. W zimie zamiast gorsetów letnich, nosiły gorsety lub kaftany sukienne z rękawami, granatowe lub zielone, z tyłu fałdowane; w stanie naszyte były guziki świecące”¹⁰³.

Rysunek 6 - Kurpie - rolnik i gospodyni

Źródło: A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 121.

¹⁰³ A. Chętnik, *Puszcza Kurpiowska*, s. 111.

2.2.2. Gwara kurpiowska

Gwara kurpiowska zaliczana jest do dialektu mazowieckiego lub prusko – mazowieckiego¹⁰⁴.

Cechą charakterystyczną gwary kurpiowskiej jest zmiękczenie spółgłosek. Polega ono na tym, że „przed spółgłoską <<i>> Kurpie we wszystkich wyrazach wstawiają <<z>> lub <<s>>. Kurpie nie mówią pić, piwo, piasek, wisi, lecz psić, psiwo, psiasek, zisi”¹⁰⁵.

Kolejną istotną cechą jest tak zwane mazurzenie. Przejawia się ono w tym, że głoski zapisywane literami „cz”, „dż”, „sz”, „ż” wymawiane są jako „c”, „dz”, „s”, „z”. Jak podaje Adam Suchowiecki: „W gwarze kurpiowskiej nie mówi się <<szczekać>>, <<szukać>>, <<żebrać>>, lecz <<scekać>>, <<sukać>>, <<zebrać>>”¹⁰⁶.

Leszek Czyż podaje inne typowe cechy gwary kurpiowskiej, pisząc: „Kurpiowskiej mowie nieodłącznie towarzyszy specyficzna melodia, intonacja, akcent, swoista barwa”¹⁰⁷.

2.2.3. Rękodzieło ludowe

Jednym z przykładów rękodzieła ludowego rozpowszechnionego na Kurpiowszczyźnie są rzeźby, których twórcami byli zazwyczaj mężczyźni (rzeźbiarstwo było traktowane jako męskie zajęcie). Większość rzeźb należała do grupy rzeźb religijnych (tzw. „kurpiowskie świątki”). Z tego też powodu na terenie Puszczy Zielonej tak często można spotkać drewniane kapliczki z figurkami Jezusa Frasobliwego czy świętego Jana Nepomucena. Rzeźbiarze, poza rzeźbami religijnymi, tworzyli również meble, fajki oraz zabawki¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Adam Chętnik podporządkowuje w swoich pracach gwarę kurpiowską do ogólnego dialektu mazowieckiego (por.: A. Chętnik, *Puszcza Kurpiowska*, Ostrołęka 2004, s. 114), natomiast Henryk Friedrich uważa ją za odłam gwary prusko – mazowieckiej (por.: H. Friedrich, *Gwara kurpiowska. Fonetyka*, Warszawa 1955, s. 25).

¹⁰⁵ A. Chętnik, *Kurpie*, Kraków 1924, s. 106.

¹⁰⁶ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 176.

¹⁰⁷ L. Czyż, *Gwara kurpiowska – formy ocalenia i promocji*, *Kurpie* 1/2009, s. 10 – 11.

¹⁰⁸ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 128.

Rysunek 7 - Przydrożna rzeźba św. Jana Nepomucena

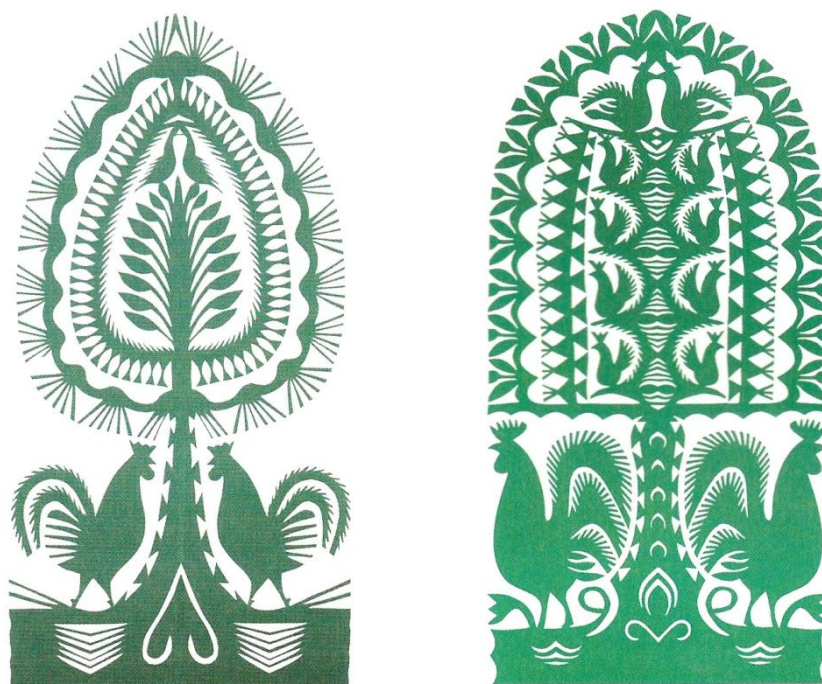

Źródło: www.kadzidlo.pl, data wejścia 25.02.2012.

Podczas gdy mężczyźni zajmowali się rzeźbiarstwem, kobiety tworzyły przepiękne wycinanki kurpiowskie. Pojawiły się one w drugiej połowie XIX wieku. Były wykonywane z jednobarwnego papieru (najczęściej czarnego, brązowego, czerwonego lub zielonego). Tradycyjnie (nawet współcześnie wśród starszych twórczyń ludowych) wycinanki wykonywano nożycami do strzyżenia owiec. Niezwykle rozpowszechnione były wycinanki okrągłe lub tzw. „leluje”¹⁰⁹.

¹⁰⁹ Z. Niedziałkowska, *Puszcza Zielona...*, s. 116.

Rysunek 8 - Wycinanki kurpiowskie

Źródło: Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 165.

Kolejnym przykładem rękodzieła ludowego było tkactwo. Początkowo płótno było produkowane i wykorzystywane na własne potrzeby, z czasem stało się dodatkowym źródłem utrzymania. Płótno lniane Kurpianki zaczęły ozdabiać elementami ludowymi, delikatnymi haftami. Poza płótnem wyrabiano na Kurpiowszczyźnie również sukno, wełniaki na spódnice, dywany oraz chodniki.

Ostatnim przykładem rękodzieła ludowego, omawianym przeze mnie w tej pracy (choć nie wyczerpującym jeszcze tematu rękodzieła na Kurpiowszczyźnie), jest plastyka obrzędowa. Wymienić tu należy kwiaty z bibuły, pająki z bibuły (które były zawieszane pod sufitem), palmy wielkanocne czy też pisanki, które na Kurpiach wykonuje się techniką skrobienia oraz malowania woskiem¹¹⁰.

¹¹⁰ <http://www.kadzidlo.pl/sztukakurpiowska.html>, data wejścia 17.02.2012.

Rysunek 9 - Kwiaty kurpiowskie wykonane z bibuły

Źródło: www.kadzidlo.pl, data wejścia: 25.02.2012.

2.2.4. Tradycje kurpiowskie

Współcześnie na terenie Puszczy Zielonej odbywają się cyklicznie trzy główne imprezy kurpiowskie. Są to: Niedziela Palmowa organizowana w Łysych, Wesele Kurpiowskie w Kadzidle oraz Miodobranie Kurpiowskie w Myszyńcu.

Corocznie (już od 1969 roku) w Niedzielę Palmową w miejscowości Łyse odbywa się konkurs palmy kurpiowskiej. Niezwykłość kurpiowskich palm (wykonane są z leszczynowego pręta, oplecionego borówkami, roślinnością leśną, bogato zdobione kwiatami z bibuły oraz wstążkami, mają długość od 1 do 10 metrów) sprawia, że co roku do Łysych przyjeżdżają na obchody Niedzieli Palmowej rzesze turystów z kraju, jak i z zagranicy¹¹¹. Po uroczystej mszy świętej ogłaszane są wyniki konkursu na najpiękniejszą palmę wielkanocną. Towarzyszą temu kiermasze i prezentacje rękodzieła ludowego, występy zespołów regionalnych oraz degustacja potraw kurpiowskich¹¹².

¹¹¹ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 171 – 172.

¹¹² <http://www.kurpiowskiecentrum.info/aktualnoci/16-atrakcje-turystyczne-puszczy-zielonej-.html>, data wejścia: 02.10.2011.

Rysunek 10 - Uroczysta procesja ulicami Łysych w Niedzielę Palmową

Źródło:

http://www.polskiekrajobrazy.pl/Artykuly/13:Polskie_Swieta/123:Niedziela_Palmowa_na_Kurpiach.html,
data wejścia: 16.09.2011.

Kolejnym ważnym wydarzeniem w życiu mieszkańców Puszczy Zielonej jest Wesele Kurpiowskie, które co roku organizowane jest w Kadzidle w trzecią niedzielę czerwca. Pierwsze uroczystości związane z Weselem Kurpiowskim miały miejsce w 1994 roku. Od 2000 roku imprezie tej towarzyszy Ogólnopolski Przegląd Obrzędów Weselnych, a od 2009 roku Światowy Zjazd Kurpiów. Obchody Wesela Kurpiowskiego i wydarzeń towarzyszących trwają trzy dni. W piątek rozpoczyna się Światowy Zjazd Kurpiów. Odbywa się wtedy przegląd zespołów kurpiowskich, a także warsztaty ginących zawodów. W sobotę ma miejsce Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny, w trakcie którego prezentują się zespoły folklorystyczne z różnych zakątków świata (przykładowo, w 2011 roku wystąpiły zespoły z Turcji, Bułgarii, Indonezji, Ukrainy, Rosji, Czarnogóry i Polski). W niedzielę odbywa się inscenizacja Wesela Kurpiowskiego¹¹³. Wszystkie osoby biorące w niej udział są ubrane w stroje regionalne. Składa się ona z następujących elementów: pożegnanie młodych połączone z błogosławieństwem rodziców odbywające się w Zagrodzie Kurpiowskiej, msza ślubna, powrót orszaku weselnego do Zagrody (towarzyszą temu śpiewy i tańce), powitanie młodej pary chlebem i solą, zabawy przy tradycyjnych

¹¹³ <http://www.kurpie.com.pl/aktualnosci2/index.php?topic=40.0>, data wejścia: 17.09.2011.

tańcach ludowych, a na koniec oczepiny, które polegają na tym, że panna młoda zmienia toczek na czepek, stanowiący symbol jej zamążpójścia¹¹⁴. W ramach obchodów Wesela Kurpiowskiego organizowane są również między innymi pokazy rękodzieła ludowego czy kiermasze sztuki ludowej.

Rysunek 11 - Orszak z młodą parą zmierzający do Kościoła

Źródło: <http://www.ostroleka.info.pl/galeria/270/Wesele-Kurpiowskie-autentyczne/zdjecie/2/>, data wejścia: 09.09.2011.

Ostatnia impreza kurpiowska, którą chciałabym opisać w tej pracy, to Miodobranie Kurpiowskie, odbywające się w Myszyńcu w ostatnią niedzielę sierpnia. Po raz pierwszy odbyło się ono w 1976 roku. Podstawowym elementem tej imprezy jest widowisko prezentujące tradycje bartnicze. Można w tym czasie zobaczyć między innymi sceny odtwarzające pobieranie miodu, obejrzyć sprzęt pszczelarski czy posłuchać gawęd związanych z życiem i pracą bartników¹¹⁵. Wydarzeniu temu towarzyszy konkurs

¹¹⁴ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 174 – 175.

¹¹⁵ A. Suchowiecki, *Kurpie z Puszczy Zielonej...*, s. 173 – 174.

twórczości ludowej pt.: „Rękodzieło wsi kurpiowskiej”, liczne kiermasze sztuki ludowej, a miejscowi pszczelarze przygotowują dla gości stoiska z miodem oraz wyroby z miodu¹¹⁶.

¹¹⁶ http://www.myszyniec.kurpie.com.pl/index_pliki/page0002.html, data wejścia: 01.09.2011.

Rozdział III

Metodologiczne podstawy badań własnych

1. Cel, problematyka i pytania badawcze

Zbigniew Skorny uważa, że „przedmiotem badań naukowych jest określony zbiór zjawisk, przedmiotów lub osób. Badania psychologiczne lub pedagogiczne dotyczą wybranej kategorii osób określanej mianem populacji”¹¹⁷. Celem poznania naukowego według Tadeusza Pilcha jest „zdobycie wiedzy maksymalnie ścisłej, maksymalnie pewnej, maksymalnie ogólnej, maksymalnie prostej, o maksymalnej zawartości informacji”¹¹⁸. Z kolei Krzysztof Rubacha określa, że celem poznania naukowego możemy nazwać „wyjaśnienie, przez które rozumie się szacowanie związków między badanymi zjawiskami”¹¹⁹.

Celem moich badań jest zdobycie wiedzy na temat stosunku młodzieży gimnazjalnej do dziedzictwa kulturowego jej regionu, a także ustalenie, czy szkoła przyczynia się do wrastania uczniów w kulturę regionu i kształtowanie w nich poczucia odrębności regionalnej. Badana przeze mnie placówka to Publiczne Gimnazjum im. Gen. Aleksandra Krzyżanowskiego w Kadzidle. Interesuje mnie również poziom wiedzy uczniów gimnazjalnych na temat Kurpiowszczyzny – jej historii, tradycji, gwary, rękodzieła.

Po ustaleniu celu badań pojawia się pojęcie problemu badawczego. Stefan Nowak uważa, że problem badawczy jest to „pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedź ma dostarczyć badanie”¹²⁰. Problem badawczy w mojej pracy stanowią dwa główne pytania:

- 1) **Czy i w jakim stopniu przekonanie o odrębności kulturowej Kurpiowszczyzny jest dostrzegane przez młodzież gimnazjalną tego regionu?**
- 2) **Czy i w jakim stopniu działalność edukacyjna szkoły przyczynia się do poznawania przez uczniów kultury regionu?**

Ze względu na ogólny charakter problemu wyróżniłam problemy szczegółowe:

- 1) Jaki jest zakres wiedzy młodzieży gimnazjalnej na temat historii ich regionu?

¹¹⁷ Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1984, s. 107.

¹¹⁸ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s. 8.

¹¹⁹ K. Rubacha, *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008, s. 15.

¹²⁰ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, s. 453.

- 2) Czy i w jakim stopniu uczniowie gimnazjum znają gwarę kurpiowską?
- 3) Jakie rodzaje aktywności związanej z edukacją regionalną przygotowuje i proponuje uczniom szkoła?
- 4) Czy zajęcia z edukacji regionalnej są organizowane w ciągu obowiązkowych zajęć dydaktycznych, czy też odbywają się w formie zajęć ponadobowiązkowych?
- 5) Czy i w jakim stopniu młodzież gimnazjalna chętnie uczestniczy w dodatkowych zajęciach dotyczących ich regionu?

2. Zmienne i wskaźniki zmiennych

W literaturze możemy spotkać różnorodne definicje pojęcia zmiennych. Mieczysław Łobocki wskazuje, że zmiennymi „są zazwyczaj podstawowe cechy, symptomy, przejawy charakterystyczne dla badanego faktu, zjawiska czy procesu albo też różnego rodzaju czynniki będące ich przyczyną lub skutkiem”¹²¹. Krzysztof Rubacha definiuje zmienną jako „zbiór wartości, jakie przyjmuje dany obiekt w populacji, do której należy”¹²².

Należy w tym miejscu wprowadzić podział na zmienne zależne i niezależne. Zmienne zależne są to „zmienne losowe, a więc takie, których rozkładu wartości w zbiorze badanych obiektów badacz nie może przewidzieć”¹²³. W moim badaniu zmienną zależną stanowi stosunek młodzieży z gimnazjum w Kadzidle do dziedzictwa kulturowego ich regionu. Z kolei zmienne niezależne to zmienne, „których rozkład wartości w zbiorze badanych obiektów ustala sam badacz”¹²⁴. W moim badaniu są to wiek oraz płeć badanych.

¹²¹ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2009, s. 139.

¹²² K. Rubacha, *Metodologia...*, s. 42.

¹²³ Ibidem, s. 45.

¹²⁴ Ibidem, s. 45.

ZMIENNE ZALEŻNE	ZMIENNE NIEZALEŻNE
<ul style="list-style-type: none"> - stosunek młodzieży gimnazjalnej do dziedzictwa kulturowego regionu <p>Podzmiennie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poziom wiedzy uczniów w zakresie historii regionu - poziom kompetencji w zakresie znajomości gwary - poziom atrakcyjności zajęć z edukacji regionalnej oferowanych przez szkołę 	<ul style="list-style-type: none"> - płeć uczniów (kobieta, mężczyzna) - miejsce zamieszkania uczniów (Kadzidło, inna miejscowość)

Warto zaznaczyć, że „zmiennie zależne to te rzeczywiste lub domniemane skutki uwzględnionych w badaniach zmiennych niezależnych, czyli spodziewane przez badacza wyniki zastosowanych oddziaływań pedagogicznych. Można więc powiedzieć, że zmiennie zależne są bezpośrednim lub przynajmniej pośrednim następstwem zmiennych niezależnych”¹²⁵.

Wskaźnikiem danej zmiennej jest takie zjawisko, które można zaobserwować. „Na wskaźniki w badaniach nadają się przede wszystkim zjawiska, stany rzeczy i zdarzenia (zachowania) łatwo dostępne obserwacji, i to takie, których właściwa psychologiczno – kulturowa interpretacja rozumiejąca jest stosunkowo niezawodna”¹²⁶. Wskaźnikami mojej zmiennej zależnej będą więc: znajomość gwary kurpiowskiej, znajomość najważniejszych wydarzeń z historii regionu, liczba uczniów uczęszczających na dodatkowe zajęcia związane z edukacją regionalną.

3. Metody oraz techniki badawcze

Warunkiem koniecznym do prawidłowego przeprowadzenia badań naukowych jest dobranie odpowiedniej metody. Pojęcie metoda badań „odnosi się do ogólnych dyrektyw czy norm (reguł) postępowania badawczego, tj. obowiązujących bez względu na cel,

¹²⁵ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii...*, s. 142.

¹²⁶ S. Nowak, *Metodologia...*, s. 166.

jakim na ona służyć, i warunki, w jakich się ją stosuje”¹²⁷. Tadeusz Pilch określa metodę badawczą jako „zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych obejmujących najogólniej całość postępowania badacza, zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego”¹²⁸.

Tadeusz Pilch w swojej publikacji wyróżnia następujące metody badawcze: eksperyment pedagogiczny, monografia pedagogiczna, metoda indywidualnych przypadków oraz metoda sondażu diagnostycznego. Metodą wykorzystaną w moich badaniach będzie sondaż diagnostyczny. Badanie te polega na „zgrupowaniu opinii badanych o różnych kwestiach, istotnych z punktu widzenia przeprowadzonych badań”¹²⁹.

Chciałabym nakreślić teraz pojęcia technik i narzędzi badawczych. Zdaniem Mieczysława Łobockiego technika badań „jest tożsama z bliżej skonkretyzowanymi wskazaniem, określającymi możliwie dokładnie i szczegółowo przebieg organizowanego za jej pomocą procesu badawczego”¹³⁰. W moich badaniach wykorzystam technikę badawczą, jaką stanowią badania ankietowe. Są one według Łobockiego „sposobem zbierania informacji za pomocą zestawu pytań, dotyczących bezpośrednio lub pośrednio ściśle określonych problemów badawczych”¹³¹. Jako technika badawcza ankiet „jest czynnością dwustronną, tym różniącą się od wywiadu, że nie wymaga kontaktu bezpośredniego; informator jest tu respondentem, który sam pisemnie odpowiada na pytania kwestionariusza”¹³². W realizacji badań własnych posłużę się kwestionariuszem ankiety, składającym się z pytań zamkniętych i otwartych.

4. Charakterystyka badanego środowiska

Badane przeze mnie środowisko to Publiczne Gimnazjum im. Gen. Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” znajdujące się w Kadzidle przy ulicy Kościuszki 13. Jest to szkoła publiczna finansowana z budżetu Urzędu Gminy Kadzidło. Obwód gimnazjum obejmuje następujące miejscowości: Kadzidło, Czarnia Kadzidlańska, Grale, Golanka, Tatary, Sul, Brzozówka, Piasecznia, Strzałki, Kuczyńskie, Brzozowa. W szkole jest

¹²⁷ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii...*, s. 231.

¹²⁸ T. Pilch, *Zasady badań...*, s. 42.

¹²⁹ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii...*, s. 233.

¹³⁰ Ibidem, s. 231.

¹³¹ Ibidem, s. 252.

¹³² W. Goriszowski, *Badania pedagogiczne w zarysie*, Warszawa 2003, s. 71.

obecnie zorganizowanych 15 oddziałów klasowych – pięć klas pierwszych, pięć drugich oraz pięć trzecich. Organem prowadzącym szkołę jest Rada Gminy Kadzidło. Nadzór pedagogiczny nad szkołą sprawuje Kuratorium Oświaty w Warszawie za pośrednictwem Delegatury w Ostrołęce.

Celem szkoły jest „cierpliwe tworzenie nowoczesnej placówki oświatowej podejmującej systematyczną pracę nad kształtowaniem mądrych, odpowiedzialnych obywateli, stawiającej wysokie wymagania zarówno pedagogom, jak i uczniom, realizujące idee szkoły jako przestrzeni kulturotwórczej, chroniącej tradycję oraz dziedzictwo poprzednich pokoleń, podejmującej również ryzyko współtworzenia przyszłości, pielęgnującej własny wizerunek, przywiązanej do kodeksu wartości wypracowanego wspólnie przez całą szkolną społeczność”¹³³.

Do najważniejszych zadań szkoły na III etapie edukacyjnym należą:

- Kontynuowanie kształcenia umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów;
- Przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym;
- Zabezpieczenie uczniów przed dostępem w Internecie do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla ich prawidłowego rozwoju;
- Poświęcenie uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów;
- Skuteczne nauczanie języków obcych, opierające się na dostosowaniu zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych;
- Efektywne kształcenie w zakresie nauk przyrodniczych i ścisłych;
- W zakresie edukacji zdrowotnej – rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu¹³⁴.

W Statucie Publicznego Gimnazjum w Kadzidle czytamy: „W procesie kształcenia ogólnego szkoła na III etapie edukacyjnym kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.

¹³³ <http://www.gimnazjumkadzidlo.pl/?strona=misja>, 13.05.2012.

¹³⁴ <http://www.gimnazjumkadzidlo.pl/>, data wejścia: 13.05.2012.

W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji¹³⁵.

Gimnazjum posiada bogatą ofertę zajęć dodatkowych i pozalekcyjnych. Należą do nich między innymi: koło polonistyczne, geograficzne, historyczne, muzyczne, matematyczne, chemiczne, teatralne, fizyczno – astronomiczne, informatyczne, ekologiczne, języka angielskiego, języka niemieckiego, biblioteczne, SKS, Caritas czy chór.

Szkoła uczestniczy również w projekcie Europejskie Partnerstwo Szkół w ramach programu współpracy międzynarodowej eTwinning, a także w międzynarodowej organizacji ELOS (Europe as learning environment in schools), której głównym celem jest systematyczne podnoszenie poziomu nauczania oraz przygotowanie młodzieży do rozwijania swoich umiejętności, aktywnego współtworzenia Unii Europejskiej, szacunku dla „małych ojczyzn” i różnorodności kultury europejskiej.

Uczniowie gimnazjum, pod opieką nauczycieli, mają możliwość brania udziału w międzynarodowych konkursach, takich jak:

- Konkurs fizyczny pod patronatem Stowarzyszenia Appe i European Schoolnet;
- Konkurs polsko – ukraiński LWIĄTKO;
- Międzynarodowy Konkurs „Kangur Matematyczny” organizowany przez Towarzystwo Upowszechniania Wiedzy i Nauk Matematycznych Kangourou Sans Frontieres.

Zgodnie z wymaganiami związanymi z reformą edukacji uczniowie gimnazjum są zobowiązani do przeprowadzenia tzw. projektów edukacyjnych. W ramach tej działalności szkoła daje uczniom możliwość poszerzenia wiedzy dotyczącej ich regionu. Spośród wszystkich tematów projektów edukacyjnych (w sumie 66) w roku 2011/2012 dziewięć dotyczy Kurpiowszczyzny. Są to:

- Gdzie wybrać się na wycieczkę rowerową po ziemi kurpiowskiej?
- Jak przedstawiana jest ziemia kurpiowska w poezji twórców naszego regionu?
- Obrzędowe pieśni kurpiowskie – w jaki sposób oddawały obrzędy i tradycje Kurpiów?

¹³⁵ *Ibidem.*

- Jaką rolę odgrywa Biblioteka Publiczna w Kadzidle w szerzeniu kultury na przestrzeni ostatnich trzech lat?
 - Literackie ścieżki Kurpiowszczyzny.
 - Jak można rozpowszechniać kulturę naszej miejscowości?
 - Jaką rolę odgrywała moja miejscowość na tle historii regionu?
 - Architektura drewniana naszego regionu.
 - Kogo i dlaczego nazywamy twórcą kultury w naszej miejscowości?
- W szkole organizowane są również konkursy dotyczące regionu:
- Konkurs recytatorski „Kurpie Zielone w literaturze”;
 - Konkurs poetycki o Kurpiach, w czasie którego uczniowie przedstawiają twórczość pisarzy wywodzących się z Kurpiowszczyzny;
 - Konkurs Jednego Wiersza.

Rozdział IV

Wyniki badań własnych

4.1. Charakterystyka badanej populacji

W niniejszej pracy posłużono się kwestionariuszem ankiety zawierającym 14 pytań. Badaniem objęto 78 uczniów klas trzecich uczęszczających do Publicznego Gimnazjum im. Gen. Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” w Kadzidle. Wybór grupy badawczej był celowy.

Tabela 1. Badani według płci

Płeć	Liczba	%
Kobieta	43	55
Mężczyzna	35	45
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Większość badanych osób to kobiety, które stanowią 55% wszystkich badanych uczniów. Nie ma jednak zbyt dużej dysproporcji w rozkładzie płci.

Kolejną cechą charakteryzującą badaną populację jest miejsce zamieszkania. Ze względu na dużą liczbę miejscowości przyjął tu dwie kategorie: badani mieszkający w Kadzidle, badani mieszkający w innej miejscowości niż Kadzidło.

Do drugiej kategorii można zaliczyć osoby mieszkające w miejscowościach: Krobia, Brzozówka, Brzozowa, Siemnocha, Tatary, Siarcza Łąka, Golanka, Piasecznia, Strzałki, Czarnia Kadzidlańska, Grale.

Dane dotyczące tej kwestii zawiera tabela 2.

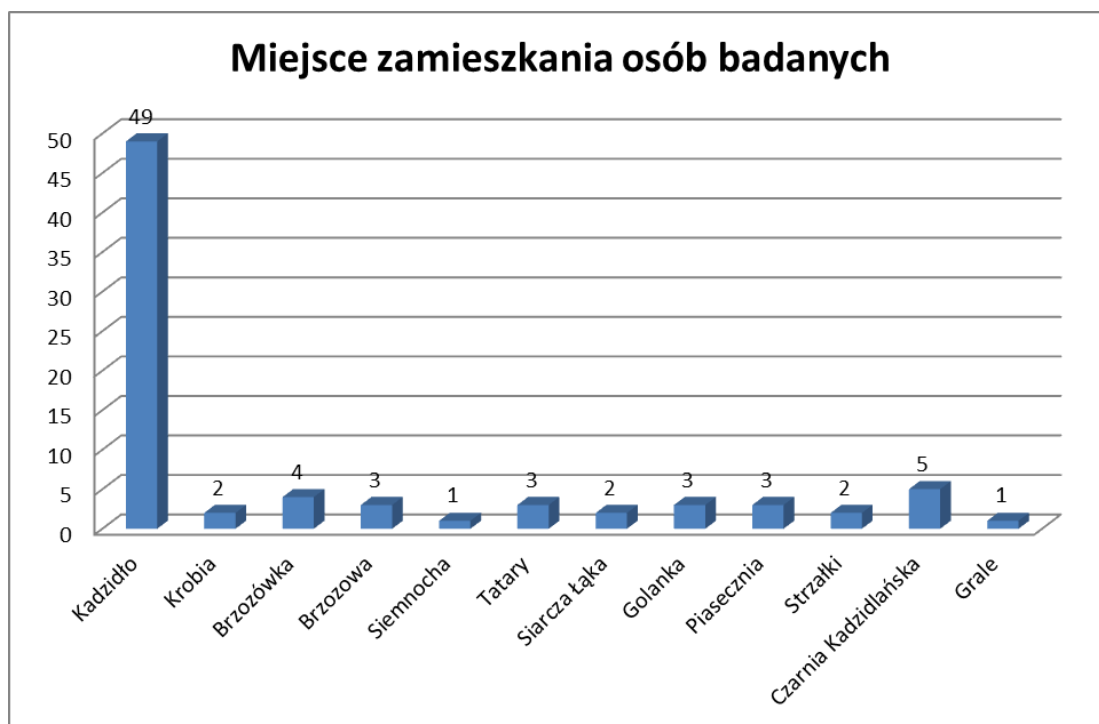
Tabela 2. Badani według miejscowości zamieszkania

Miejsce zamieszkania	Liczba	%
Kadzidło	49	63
Inna miejscowość	29	37
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Przeprowadzone badania wskazują, że najczęściej pojawiającą się odpowiedzią, czyli modalną, była w tym pytaniu odpowiedź Kadzidło. Wynika z tego, że większość badanych uczniów – 63% stanowią osoby mieszkające w Kadzidle. 37% ankietowanych mieszka poza miejscowością, w której znajduje się ich szkoła.

Wykres 1. Badani według miejscowości zamieszkania

Źródło: Badanie własne

4.2. Poziom wiedzy osób badanych na temat swojego regionu

W ramach badania ankietowani odpowiedzieli na cztery pytania, których celem było określenie poziomu ich wiedzy na temat regionu:

- 1) Puszcza Kurpiowska to: a) Puszcza Zielona, b) Puszcza Biała, c) Puszcza Zielona i Puszcza Biała.
- 2) Kto jest autorem dzieła pt. „Puszcza Kurpiowska w pieśni”?
- 3) Czym tradycyjnie wykonywano wycinanki kurpiowskie?
- 4) Od czego pochodzi nazwa „Kurp”?

Tabelaryczne zestawienie odpowiedzi na pierwsze z pytań zawiera tabela 3.

Tabela 3. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące Puszczy Kurpiowskiej

Puszcza Kurpiowska to:	Liczba	%
Puszcza Zielona	66	85
Puszcza Biała	0	0
Puszcza Zielona i Puszcza Biała	12	15
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Na pierwsze pytanie sprawdzające poziom wiedzy o regionie zdecydowana większość badanych – 85% udzieliła odpowiedzi, że Puszcza Kurpiowska to Puszcza Zielona. Tylko 15% ankietowanych zaznaczyło prawidłową odpowiedź, a mianowicie, że Puszcza Kurpiowska to zarówno Puszcza Zielona, jak i Puszcza Biała.

Drugie pytanie wymagało podania autora jednej z najbardziej znanych publikacji dotyczących Kurpiowszczyzny – księdza Władysława Skierkowskiego. Sprawilo ono najwięcej trudności uczniom biorącym udział w badaniu – aż 96% badanych nie udzieliło

na nie żadnej odpowiedzi. Zaledwie 4% udzieliło odpowiedzi, jednak żadna z nich nie była prawidłowa.

Tabela 4. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące autora publikacji "Puszcza Kurpiowska w pieśni"

Kto jest autorem dzieła „Puszcza Kurpiowska w pieśni”?	Liczba	%
Władysław Skierkowski	0	0
Inna odpowiedź	3	4
Brak odpowiedzi	75	96
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Kolejne pytanie badające poziom wiedzy uczniów dotyczyło wycinanek kurpiowskich – badani mieli za zadanie wskazać, czym tradycyjnie wykonywano wycinanki. Wyniki zestawiałam w tabeli 5.

Tabela 5. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące wycinanek kurpiowskich

Czym tradycyjnie wykonywano wycinanki kurpiowskie?	Liczba	%
Nożycami do strzyżenia owiec	28	36
Inna odpowiedź	43	55
Brak odpowiedzi	7	9
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Jak wynika z przeprowadzonych badań, prawidłowej odpowiedzi, czyli nożycami do strzyżenia owiec, udzieliło 36% badanych. 9% nie podało żadnej odpowiedzi, a 55% udzieliło odpowiedzi innej niż poprawna. Wśród innych odpowiedzi wymienić należy:

Wykres 2. Zestawienie nieprawidłowych odpowiedzi na pytanie dotyczące wycinanek kurpiowskich

Źródło: Badanie własne

Ostatnie pytanie tej części kwestionariusza ankiety brzmiało: Od czego pochodzi nazwa „Kurp”? Prawidłową odpowiedzią było, że pochodzi od „kurpsi” – tradycyjnych butów z łyka lipowego, które dawniej nosili mieszkańcy Puszczy Kurpiowskiej. Takiej odpowiedzi udzieliło 28% ankietowanych. 59% nie odpowiedziało na te pytanie, a 13% napisało inną odpowiedź niż prawidłowa. Wyniki te przedstawia tabela nr 6.

Tabela 6. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące pochodzenia słowa „Kurp”

Od czego pochodzi nazwa „Kurp”?	Liczba	%
Od nazwy butów, które dawniej noszono	22	28
Inna odpowiedź	10	13
Brak odpowiedzi	46	59
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Wśród innych odpowiedzi pojawiły się:

- Od Kurpiowszczyzny, czyli nazwy regionu – 3 osoby, 4% wszystkich odpowiedzi;
- Od Kurpiów, czyli nazwy ludności zamieszkującej ten teren – 7 osób, 9% wszystkich odpowiedzi.

Po przeanalizowaniu tej części kwestionariusza ankiety i opierając się na uzyskanych wynikach można stwierdzić, że poziom wiedzy uczniów trzecich klas na temat swojego regionu jest stosunkowo niski – w żadnym z pytań (które były o zróżnicowanym stopniu trudności) liczba prawidłowych odpowiedzi nie przekroczyła 40%.

4.3. Stosunek osób badanych do dziedzictwa swojego regionu

Trzecia część kwestionariusza ankiety miała na celu zbadanie w jakim stopniu przekonanie o odrębności kulturowej Kurpiowszczyzny jest dostrzegane przez młodzież gimnazjalną tego regionu, a także czy i w jakim stopniu działalność edukacyjna szkoły przyczynia się do poznawania przez uczniów kultury regionu. Składała się z ośmiu pytań – jednego otwartego i siedmiu pytań z możliwością wyboru odpowiedzi.

Pierwsze pytanie wymagało od badanych wskazania, co mogą określić mianem swojej małej ojczyzny. Niemal połowa ankietowanych – 41% nie udzieliła odpowiedzi na pytanie dotyczące definicji swojej małej ojczyzny. Należy zwrócić uwagę również na to, że trzech uczniów napisało, że nic nie stanowi dla nich małej ojczyzny. Blisko co trzeci badany wskazał, że małą ojczyzną jest dla niego region, który zamieszkuje, czyli Kurpiowszczyzna. 24% osób jako swoją małą ojczyznę określało miejscowość, w której mieszkają. Poniższa tabela przedstawia zestawienie wyników:

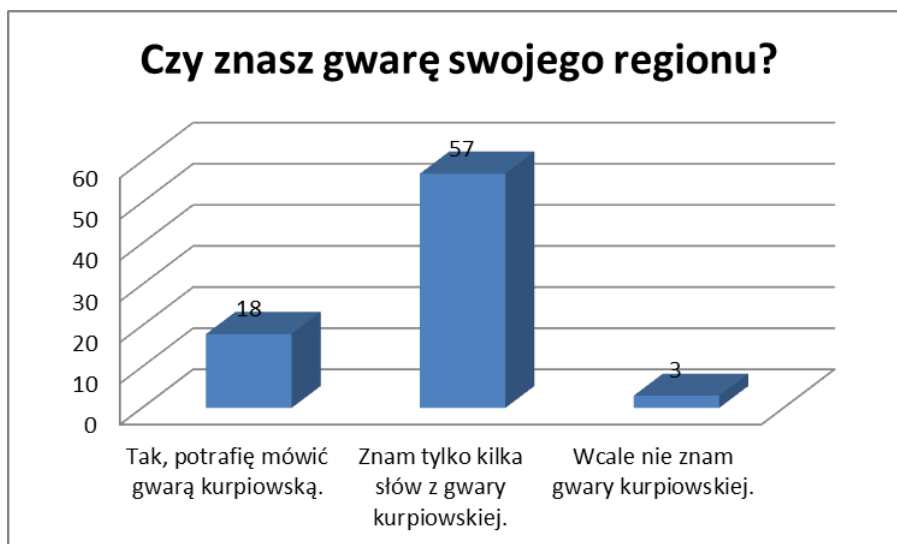
Tabela 7. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące małej ojczyzny

Co możesz określić mianem swojej małej ojczyzny?	Liczba	%
Moją miejscowość	19	24
Mój region - Kurpiowszczyznę	23	30
Miejsce, do którego zawsze czuje się przywiązanie	1	1
Nic	3	4
Brak odpowiedzi	32	41
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Kolejne pytanie wymagało od badanych określenia, czy i w jakim stopniu znają gwarę kurpiowską. Uzyskane dane przedstawiłam w postaci wykresu 3.

Wykres 3. Zestawienie odpowiedzi na pytanie dotyczące znajomości gwary kurpiowskiej

Źródło: Badanie własne

Z wykresu wynikają następujące odpowiedzi - 73% ankietowanych wskazało, że zna tylko kilka słów z gwary kurpiowskiej, 23% badanych zaznaczyło, że potrafi mówić gwarą kurpiowską, a 4% odpowiedziało, że wcale jej nie zna.

Trzecie pytanie w tej części kwestionariusza ankiety miało na celu ustalenie, w jakiej formie szkoła, do której uczęszczają osoby badane, organizuje zajęcia z zakresu edukacji regionalnej. Wyniki badań dotyczące tego zagadnienia prezentuje tabela 8.

Tabela 8. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące tego, w jakiej formie szkoła organizuje zajęcia z edukacji regionalnej

W jakiej formie szkoła organizuje zajęcia związane z Twoim regionem?	Liczba	%
W ramach lekcji – jako zajęcia obowiązkowe	17	22
W ramach zajęć pozalekcyjnych, nieobowiązkowych	61	78
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Jak wynika z danych, 78% osób badanych odpowiedziało, że zajęcia dotyczące Kurpiowszczyzny odbywają się w ramach zajęć dodatkowych, pozalekcyjnych. Tylko 22% ankietowanych wskazało, że elementy edukacji regionalnej pojawiają się w ramach lekcji – jako zajęcia obowiązkowe.

Po określeniu, w jakiej formie szkoła organizuje zajęcia z edukacji regionalnej, uczniowie mieli za zadanie wskazać, jak często uczestniczą w zajęciach dotyczących regionu, które odbywają się w szkole. Poniższa tabela przedstawia odpowiedzi ankietowanych:

Tabela 9. Odpowiedzi uczniów na pytanie dotyczące częstotliwości uczestniczenia w zajęciach z edukacji regionalnej, które organizuje szkoła

Czy uczestniczysz w zajęciach dotyczących Twojego regionu, które organizuje szkoła?	Liczba	%
Tak, zawsze w nich uczestniczę	21	27
Uczestniczę tylko czasami	43	55
Nigdy nie uczestniczę w takich zajęciach	14	18
Razem	78	100

Źródło: Badanie własne

Większość badanych – 55% odpowiedziało, że bierze udział w tego typu zajęciach tylko czasami. 27% ankietowanych zawsze uczestniczy w zajęciach z edukacji regionalnej, które organizuje szkoła, a 18% zaznaczyło, że nigdy nie bierze w nich udziału.

W następnym pytaniu uczniowie określali, czy biorą udział w innych zajęciach zdobywania wiedzy o regionie, które są organizowane poza szkołą. Dodatkowo, mieli za zadanie podać przykłady takich zajęć, a także wskazać, przez jakie instytucje działające w środowisku lokalnym są one organizowane. Wyniki badań przeprowadzonych na ten temat zawiera tabela 10.

Tabela 10. Odpowiedzi badanych na pytanie dotyczące uczestnictwa w innych formach zajęć zdobywania wiedzy o regionie

Czy bierzesz udział w innych zajęciach zdobywania wiedzy o regionie, które są organizowane poza szkołą?	Liczba	%
Tak	21	27
Nie	57	73
Razem	78	100

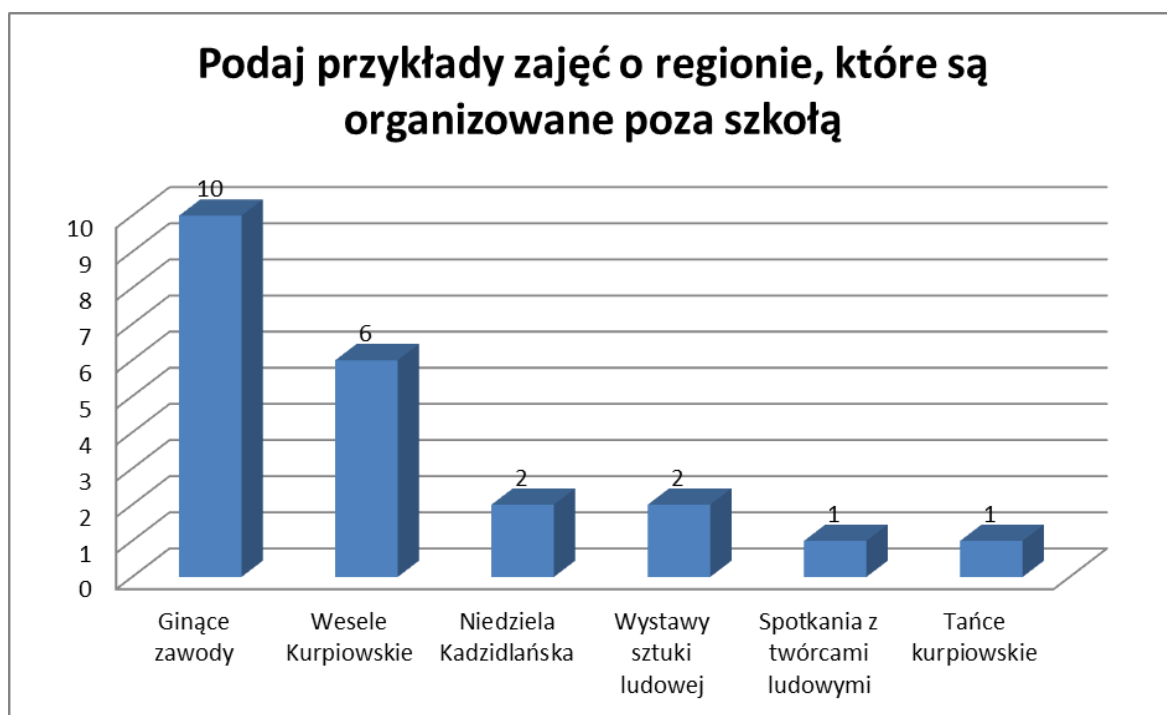
Źródło: Badanie własne

Aż 73% uczniów zaznaczyło w tym pytaniu, że nie bierze udziału w żadnych zajęciach z edukacji regionalnej, które są organizowane poza szkołą przez inne instytucje działające w środowisku lokalnym. 27% ankietowanych wskazało, że uczestniczą w tego typu zajęciach. Wśród innych instytucji, które zajmują się prowadzeniem zajęć o regionie, wskazali między innymi:

- Gminną Bibliotekę Publiczną w Kadzidle;
- Urząd Gminy Kadzidło;
- Centrum Kultury Kurpiowskiej w Kadzidle.

Jeśli chodzi o przykłady innych zajęć dotyczących regionu ankietowali wymienili:

Wykres 4. Przykłady zajęć o regionie, które są organizowane przez instytucje działające w środowisku lokalnym

Źródło: Badanie własne

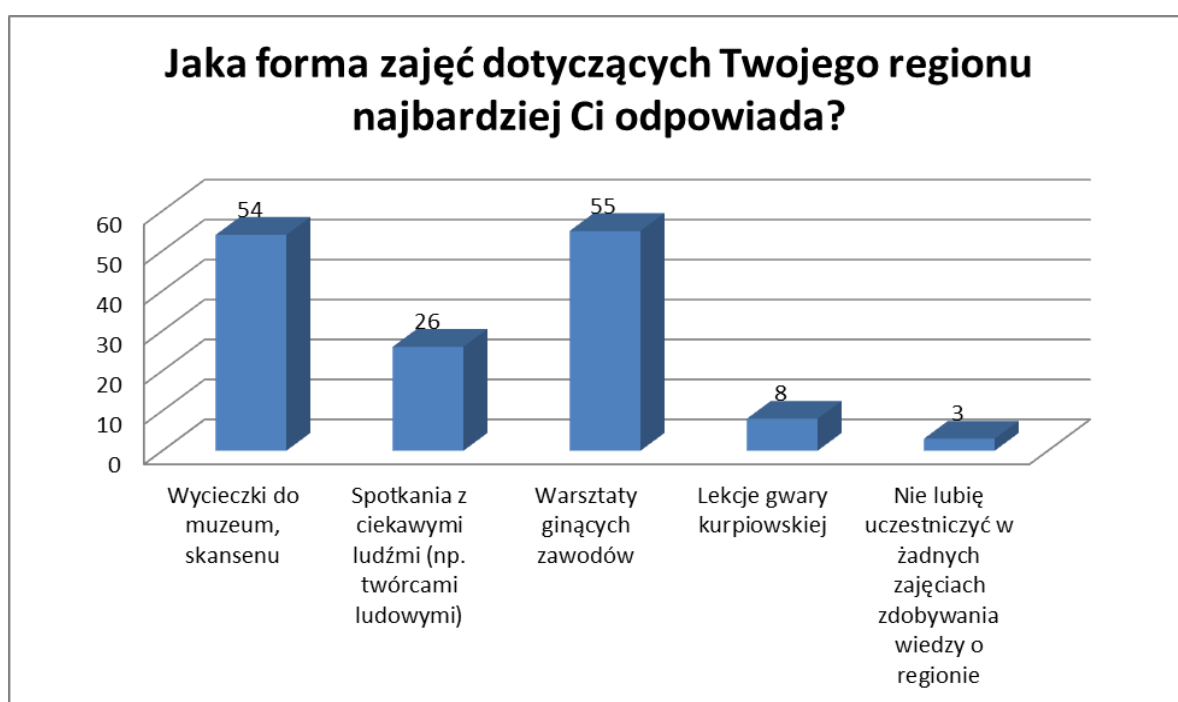
W kolejnym pytaniu ankiety uczniowie zaznaczali (maksymalnie dwie) formy zajęć o regionie, które najbardziej im odpowiadają. Mieli następujące odpowiedzi do wyboru:

- Wycieczki do muzeum, skansenu

- b) Spotkania z ciekawymi ludźmi (np. twórcami ludowymi)
- c) Warsztaty ginących zawodów
- d) Lekcje gwary kurpiowskiej
- e) Inne, jakie?
- f) Nie lubię uczestniczyć w żadnych zajęciach zdobywania wiedzy o regionie.

Największą popularnością wśród gimnazjalistów cieszyły się warsztaty ginących zawodów, a także wycieczki do muzeum, skansenu – odpowiedzi te uzyskały odpowiednio 38% i 37% wskazań. Spotkania z ciekawymi ludźmi (np. twórcami ludowymi) zostały zaznaczone przez 18% ankietowanych, a lekcje gwary kurpiowskiej 5%. Na uwagę zasługuje również fakt, że trzech ankietowanych zaznaczyli odpowiedź – Nie lubię uczestniczyć w żadnych zajęciach zdobywania wiedzy o regionie. Wyniki te przedstawia wykres 5.

Wykres 5. Zestawienie zajęć zdobywania wiedzy o regionie, które są najbardziej preferowane przez badanych uczniów

Źródło: Badanie własne

Następne zadanie wymagało od ankietowanych wskazania (maksymalnie dwóch) imprez, w których najczęściej biorą udział w ramach obchodów Wesela Kurpiowskiego. Wyniki tego pytania okazały się dość zaskakujące, bowiem największą popularnością wśród badanych cieszyły się: wieczorna zabawa weselna przy muzyce disco polo, techno – 31% oraz wesołe miasteczko – 27%. 29 osób, czyli 37% całej próbki badawczej, zaznaczyło w pytaniu tylko te odpowiedzi, co sugeruje, że blisko co czwarty badany najczęściej bierze udział w zabawie przy muzyce disco polo i w wesołym miasteczku, a więc w imprezach, które nie mają żadnego związku z regionem. Z jednej strony może to stanowić powód do niepokoju, z drugiej zaś może świadczyć, że młodzież gimnazjalna chętniej uczestniczy w imprezach, których nie ma na co dzień – z kulturą kurpiowską styka się niemal na każdym kroku, a wesołe miasteczko przyjeżdża do Kadzidła dwa – trzy razy w roku. Co piąty uczeń wskazał warsztaty ginących zawodów, 10% uczniów zaznaczyło widowisko weselne. Najmniejsze zainteresowanie miały: przegląd zespołów kurpiowskich – 6%, kiermasz sztuki ludowej – 4% oraz pokazy rękodzieła ludowego – 2%. Poniższa tabela prezentuje otrzymane odpowiedzi:

Tabela 11. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące imprez w ramach obchodów Wesela Kurpiowskiego

W ramach obchodów Wesela Kurpiowskiego organizowane są różne imprezy. W której z poniższych najczęściej bierzesz udział?	Liczba	%
Warsztaty ginących zawodów	31	20
Przeгляд zespołów kurpiowskich	9	6
Widowisko weselne	16	10
Wieczorna zabawa weselna przy muzyce disco polo, techno itp.	48	31
Kiermasz sztuki ludowej	6	4
Pokazy rękodzieła ludowego	3	2
Wesołe miasteczko	43	27
Razem	156	100

Źródło: Badanie własne

Ostatnie pytanie w kwestionariuszu ankiety składało się z dwunastu stwierdzeń, które wymagały od badanych zaznaczenia TAK lub NIE, czyli odpowiedzi najbardziej do nich pasującej. Pojawiły się tu następujące stwierdzenia:

- Czuję się związany z dziedzictwem mojego regionu.
- Chciałbym w ramach zajęć dodatkowych w szkole nauczyć się gwary kurpiowskiej.
- Na lekcjach historii poznałem historię mojego regionu.
- Chętnie uczęszczam na lekcje muzealne do Muzeum Kultury Kurpiowskiej i oglądam wystawy sztuki ludowej.
- Chciałbym, aby szkoła organizowała warsztaty ginących zawodów.
- Wolę pójść na dyskotekę niż na spotkanie z twórcami ludowymi.
- Jestem członkiem Zespołu Pieśni i Tańca „Kurpianka – Cepelia”.
- Chętnie uczestniczę w organizowanych przez szkołę warsztatach rękodzieła ludowego.
- Przynajmniej raz brałem udział w konkursach dotyczących Kurpiowszczyzny, które organizuje moja szkoła.
- Czuję się bardziej Europejczykiem niż Kurpem.
- Uważam, że warto promować Kurpiowszczyznę i kulturę regionu w kraju i na świecie.
- Mówienie gwarą kurpiowską nie jest już powodem do dumy, a jedynie „obciachem”, przejawem wiejskiego folkloru.

Przy analizie odpowiedzi uzyskanych w tym pytaniu na uwagę zasługuje fakt, że 24 osoby, czyli 31% badanych zaznaczyło, że nie czuje się związanymi z dziedzictwem swojego regionu. Blisko połowa uczniów – 45% uznało, że czuje się bardziej Europejczykiem niż Kurpem. Jednocześnie, dla 36% ankietowanych mówienie gwarą kurpiowską nie jest powodem do dumy, tylko „obciachem” i przejawem wiejskiego folkloru. Są to niewątpliwie niepokojące dane.

Z drugiej jednak strony zdecydowana większość uczniów – 88% uznaje, że warto promować Kurpiowszczyznę i kulturę regionu w kraju i na świecie. 69% badanych uznało, że czuje się związanymi z dziedzictwem Kurpiowszczyzny. 88% ankietowanych chciałoby, aby szkoła organizowała warsztaty ginących zawodów, które – biorąc pod uwagę wyniki wcześniejszych pytań – cieszą się wśród młodzieży gimnazjalnej dużą popularnością.

Tabela 12. Zestawienie odpowiedzi badanych na pytanie 14 kwestionariusza ankiety

Zaznacz najbardziej pasującą do Ciebie odpowiedź	TAK		NIE	
	Liczba	%	Liczba	%
Czuję się związany/a z dziedzictwem mojego regionu.	54	69	24	31
Chciał(a)bym w ramach zajęć dodatkowych w szkole nauczyć się gwary kurpiowskiej.	25	32	53	68
Na lekcjach historii poznałem/łam historię mojego regionu.	56	72	22	28
Chętnie uczęszczam na lekcje muzealne i oglądam wystawy sztuki ludowej.	41	53	37	47
Chciał(a)bym, aby w szkole były organizowane warsztaty ginących zawodów.	69	88	9	12
Wolę pójść na dyskotekę niż na spotkanie z twórcami ludowymi.	57	73	21	27
Jestem członkiem Zespołu Pieśni i Tańca „Kurpianka – Cepelia”.	4	5	74	95
Chętnie uczestniczę w organizowanych przez szkołę warsztatach rękodzieła ludowego.	40	51	38	49
Przynajmniej raz brałem/łam udział w konkursach dotyczących regionu, które organizuje szkoła.	29	37	49	63
Czuję się bardziej Europejczykiem / Europejką niż Kurpem / Kurpianką.	35	45	43	55
Uważam, że warto promować Kurpiowszczyznę i kulturę regionu w kraju i na świecie.	69	88	9	12
Mówienie gwarą kurpiowską nie jest już powodem do dumy, a jedynie przejawem wiejskiego folkloru.	28	36	50	64

Źródło: Badanie własne

4.4. Wnioski i podsumowanie badań

Wyniki badań dowiodły, że poziom wiedzy o regionie uczniów klas trzecich gimnazjum w Kadzidle jest stosunkowo niski. Świadczy o tym fakt, że na żadne z pytań, które go sprawdzały, liczba poprawnych odpowiedzi nie przekroczyła 40% wszystkich wyników.

Pytając o znajomość gwary kurpiowskiej uzyskałam odpowiedź, że blisko 75% badanych uczniów zna tylko kilka słów w gwarze. 36% uczniów wskazało, że mówienie gwarą kurpiowską nie jest już powodem do dumy, a jedynie przejawem wiejskiego folkloru. A jednocześnie 32% respondentów chciałoby się jej nauczyć w ramach zajęć dodatkowych w szkole. Wynika z tego, że stanowiska młodych ludzi są podzielone. Nadal jednak można odnaleźć uczniów, którzy (nawet w ramach zajęć dodatkowych, czyli w swoim czasie wolnym) chcieliby poszerzyć swoją wiedzę i umiejętności związane z regionem.

Największą trudność przysporzyło mi wyciągnięcie wniosków dotyczących tego, czy i w jakim stopniu ankietowani czują się związani z dziedzictwem swojego regionu. Uzyskane wyniki nie były w tej kwestii jednoznaczne. Z jednej strony blisko połowa uczniów wskazała, że czuje się bardziej Europejczykiem niż Kurpem, a 31% uznało, że nie jest związanym z dziedzictwem swojego regionu. Z drugiej jednak strony niemal 90% respondentów było zdania, że warto promować Kurpiowszczyznę w kraju i na świecie, a także 69% czuje nadal związek ze swoim regionem. Warto zwrócić tu uwagę na fakt, że zaledwie trzy osoby uznały, że nie lubią uczestniczyć w żadnych zajęciach związanych z edukacją regionalną, a aż 88% badanych chciałoby, aby szkoła organizowała warsztaty ginących zawodów.

Po przeanalizowaniu tych danych oraz wzięciu pod uwagę oferty szkoły w zakresie edukacji regionalnej można wywnioskować, że nie jest ona adekwatna do oczekiwań młodych ludzi, którzy – pomimo tendencji globalizacyjnych, amerykanizacji i postępującego konsumpcjonizmu – nadal czują się związani ze swoim regionem. Wszak młodzież ceni Kurpiowszczyznę, uważa, że warto ją promować, wskazuje też najbardziej odpowiadające ich potrzebom formy zajęć zdobywania wiedzy o regionie. Niezwykle korzystne byłoby nawiązanie przez władze szkoły dialogu z młodzieżą w celu poznania potrzeb i oczekiwań uczniów, a także wypracowania wspólnej koncepcji edukacji

regionalnej. Być może dzięki temu uczniowie nie rezygnowałyby z dorobku Kurpiowszczyzny i sami chętniej aktywnie włączaliby się w życie społeczności lokalnej w celu propagowania kultury kurpiowskiej.

Zakończenie

Zamierzeniem moich badań było zdobycie wiedzy na temat edukacji regionalnej na Kurpiowszczyźnie oraz tego, czy i w jakim stopniu dziedzictwo kulturowe tego regionu jest cenną wartością dla młodzieży zamieszkującej ten teren. Dla tak pojętego problemu głównego sformułowałam następujące problemy szczegółowe:

1. Jaki jest zakres wiedzy młodzieży gimnazjalnej na temat historii ich regionu?
2. Czy i w jakim stopniu uczniowie gimnazjum znają gwarę kurpiowską?
3. Jakie rodzaje aktywności związanej z edukacją regionalną przygotowuje i proponuje uczniom szkoła?
4. Czy zajęcia z edukacji regionalnej są organizowane w ciągu obowiązkowych zajęć dydaktycznych, czy też odbywają się w formie zajęć ponadobowiązkowych?
5. Czy i w jakim stopniu młodzież gimnazjalna chętnie uczestniczy w dodatkowych zajęciach dotyczących ich regionu?

Spośród wielu metod wybrałam metodę sondażu diagnostycznego. W obrębie tej metody posłużyłam się badaniami ankietowymi. Objęłam nimi 78 uczniów klas trzecich uczęszczających do Publicznego Gimnazjum im. Gen. Aleksandra Krzyżanowskiego „Wilka” w Kadzidle. Wybór grupy badawczej był celowy. Ankietowani to młodzież mieszkająca w różnych miejscowościach w gminie Kadzidło, 43 kobiety i 35 mężczyzn. Respondentów poprosiłam o wypełnienie samodzielnie przeze mnie stworzonego kwestionariusza ankiety, który był złożony z 14 pytań zarówno otwartych, jak i zamkniętych.

Analiza zebranego materiału pozwoliła mi na sformułowanie następujących ustaleń:

1. Niemal połowa uczniów klas trzecich nie czuje się już związana z dziedzictwem swojego regionu.

2. Badani uczniowie gimnazjum potrafią jasno określić i wskazać, jakie formy zajęć z edukacji regionalnej najbardziej im odpowiadają.
3. Oferta edukacyjna szkoły w zakresie edukacji regionalnej nie jest adekwatna do potrzeb i oczekiwań uczniów.
4. Młodzież gimnazjalna chciałaby, aby w ramach działalności edukacyjnej szkoły były organizowane inne formy zajęć z edukacji regionalnej, takie jak: warsztaty gminnych zawodów, lekcje gwary kurpiowskiej.

W oparciu o wymienione ustalenia proponuję sformułowanie następujących wniosków praktycznych:

1. Celowym wydaje się dostrzeżenie przez szkołę głosu młodych ludzi jako adresatów wszelkich działań edukacyjnych placówki.
2. Istnieje potrzeba ukazania nauczycielom oraz przedstawicielom innych lokalnych instytucji edukacyjnych tych form zdobywania wiedzy o regionie, które najbardziej podobają się młodzieży gimnazjalnej.
3. Warto zwrócić większą uwagę na oczekiwania uczniów gimnazjum w zakresie zajęć z edukacji regionalnej.
4. Wskazane jest stałe prowadzenie rozmów z uczniami (na przykład poprzez przedstawicieli samorządu uczniowskiego) w celu wspólnego opracowania koncepcji edukacji regionalnej, która obowiązywać będzie w szkole.

Mam nadzieję, że niniejsza praca przyczyni się do szerszego zainteresowania tematyką edukacji regionalnej przedstawicieli instytucji edukacyjnych działających w Kadzidle. Ułatwi również dostosowanie działalności edukacyjnej szkoły do oczekiwań młodych ludzi uczęszczających do gimnazjum, dzięki czemu będą oni chętniej uczestniczyć w zajęciach z edukacji regionalnej oferowanych przez szkołę oraz inne instytucje środowiska lokalnego.

Bibliografia

1. Brzezińska Anna Weronika, *W poszukiwaniu korzeni kulturowych*, [w:] *Edukacja regionalna*, pod red. Anny Weroniki Brzezińskiej, Aleksandry Hulewskiej, Justyny Słomskiej, Warszawa 2006, ss. 456.
2. Chętnik Adam, *Kurpie*, Kraków 1924, ss. 140.
3. Chętnik Adam, *Puszcza Kurpiowska*, Ostrołęka 2004, ss. 142.
4. Czyż Leszek, *Gwara kurpiowska – formy ocalenia i promocji*, *Kurpie*, 2009, nr 1.
5. Dąbrowski Stanisław, *Regionalizm z perspektywy historycznej*, [w:] *Regionalizm polski. Przeszłość i teraźniejszość*, pod red. Anatola Jana Omelaniuka, Ciechanów 1990, ss. 189.
6. Denek Kazimierz, *Moja mała Ojczyzna*, [w:] *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny*, pod red. Kazimierza Denka, Bronisławy Dymary, Wiesławy Korzeniowskiej, Kraków 2009, ss. 196.
7. Denek Kazimierz, *Pojęcie Ojczyzny, jej rodzaje, funkcje i odniesienia*, [w:] *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny*, pod red. Kazimierza Denka, Bronisławy Dymary, Wiesławy Korzeniowskiej, Kraków 2009, ss. 196.
8. Friedrich Henryk, *Gwara kurpiowska. Fonetyka*, Warszawa 1955, ss. 129.
9. Goriszowski Włodzimierz, *Badania pedagogiczne w zarysie*, Warszawa 2003, ss. 199.
10. Hibszer Adam, *Geograficzna koncepcja edukacji regionalnej*, [w:] *Teoretyczne podstawy edukacji regionalnej*, pod red. Elżbiety Szkurlat, Łódź 2010, ss. 129.
11. Hirszowicz Maria, *Stąd, ale dokąd? Społeczeństwo u progu nowej ery*, Warszawa 2007, ss. 292.
12. <http://www.eostroleka.pl/myszyniec-xxxiv-miodobranie-kurpiowskie-program.art25543.html>, data wejścia: 10.09.2011.
13. <http://www.gimnazjumkadzidlo.pl>, data wejścia: 13.05.2012.
14. <http://www.kadzidlo.pl>, data wejścia: 25.02.2012.
15. <http://www.kadzidlo.pl/sztukakurpiowska.html>, data wejścia: 17.02.2012.
16. <http://www.kurpie.com.pl/aktualnosci2/index.php?topic=40.0>, data wejścia: 17.09.2011.
17. <http://www.kurpie.myszyniec.pl/?p=16>, data wejścia: 07.09.2011.

18. <http://www.kurpiowskiecentrum.info/aktualnoci/16-atrakcje-turystyczne-puszczy-zielonej-.html>, data wejścia: 02.10.2011.
19. <http://www.kurpiowskiecentrum.info/informator-turystyczny/65.html>, data wejścia: 28.08.2011.
20. http://www.myszyniec.kurpie.com.pl/index_pliki/page0002.html, data wejścia: 01.09.2011.
21. <http://www.nid.pl/idm,316,co-to-jest-dziedzictwo-kulturowe-co-to-jest-zabytek.html>, data wejścia: 25.08.2011.
22. <http://www.ostroleka.info.pl/galeria/270/Wesele-Kurpiowskie-autentyczne/zdjecie/2/>, data wejścia: 09.09.2011.
23. http://www.polskiekrajobrazy.pl/Artykuly/13:Polskie_Swieta/123:Niedziela_Palmo_wa_na_Kurpiach.html, data wejścia: 16.09.2011.
24. <http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/>, data wejścia: 21.09.2011.
25. Jankowski Dzierżymir, *Edukacja regionalna jako czynnik regionotwórczy*, [w:] *Regionalizm polski*, pod red. Stanisława Dąbrowskiego, Aleksandra Kociszewskiego, Anatola Jana Omelaniuka, Ciechanów 1990, ss. 189.
26. Kielak Bernard, *Ruch regionalny na Kurpiowszczyźnie po II wojnie światowej*, Kurpie, 2006, nr 3.
27. Korzeniowska Wiesława, „By czas nie zaćmił i niepamięć”. *Świat dziecka – światem wielkiej i małej Ojczyzny*, [w:] *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny*, pod red. Kazimierza Denka, Bronisławy Dymary, Wiesławy Korzeniowskiej, Kraków 2009, ss. 196.
28. Korzeniowska Wiesława, *Mała i wielka Ojczyzna wobec współczesnych trendów unifikacyjnych*, [w:] *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny*, pod red. Kazimierza Denka, Bronisławy Dymary, Wiesławy Korzeniowskiej, Kraków 2009, ss. 196.
29. Kowalik Stanisław, *Spoleczność lokalna a kultura regionalna*, [w:] *Edukacja regionalna*, pod red. Anny Weroniki Brzezińskiej, Aleksandry Hulewskiej, Justyny Słomskiej, Warszawa 2006, ss. 456.
30. Kowolik Piotr, *Edukacja regionalna w przedszkolu*, [w:] *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, pod red. Marii Teresy Michalewskiej, Kraków 1999, ss. 203.
31. Krzywicki Ludwik, *Kurpie*, [w:] *Dzieła*, t. IV, Warszawa 1962, ss. 143.
32. Kwaśniewski Krzysztof, *Regionalizm*, Poznań 1986, ss. 16.

33. Łobocki Mieczysław, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2009, ss. 272.
34. Melosik Zbyszko, Szkudlarek Tomasz, *Kultura, tożsamość i edukacja: migotanie znaczeń*, Kraków 2010, ss. 132.
35. Milerski Bogusław, Śliwerski Bogusław (red.), *Leksykon PWN. Pedagogika*, Warszawa 2000, ss. 284.
36. *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*, Warszawa 2000, ss. 80.
37. Niedziałkowska Zofia, *Puszcza Zielona – Bory Ostrołęckie. Z przeszłości Kurpiów*, Warszawa 1981, ss. 197.
38. Nikitorowicz Jerzy, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009, ss. 529.
39. Nikitorowicz Jerzy, *Edukacja regionalna na pograniczach*, [w:] *Edukacja regionalna*, pod red. Anny Weroniki Brzezińskiej, Aleksandry Hulewskiej, Justyny Słomskiej, Warszawa 2006, ss. 456.
40. Nikitorowicz Jerzy, *Edukacja regionalna, wielokulturowa i międzykulturowa*, [w:] *Demokracja a oświata. Kształcenie i wychowanie*, pod red. Henryki Kwiatkowskiej, Zbigniewa Kwiecińskiego, Toruń 1996, ss. 602.
41. *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, pod red. Dariusza Kalisiewicza, t. 4, Warszawa 1996, ss. 974.
42. Nowak Stefan, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, ss. 494.
43. Ogrodzka – Mazur Ewa, *Regionalizm w procesie edukacji szkolnej. Studium z pogranicza polsko – czeskiego*, [w:] *Szkoła na pograniczach*, pod red. Tadeusza Lewowickiego, Katowice 2000, ss. 208.
44. Omelaniuk Anatol Jan, *Regionalizm współczesny – jego znaczenie i rola w procesie oddziaływania na młodzież u progu XXI wieku*, [w:] *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, pod red. Stefana Bednarka, Wrocław 1999, ss. 323.
45. Pajka Stanisław, *O regionalizmie kurpiowskim*, Kurpie, 2009, nr 4.
46. Petrykowski Piotr Paweł, *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, Toruń 2003, ss. 292.
47. Pilch Tadeusz, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, ss. 251.
48. Rubacha Krzysztof, *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008, ss. 469.

49. Samsonowicz Henryk, *O większej i małej ojczyźnie*, [w:] *Tożsamość narodowa a ruch regionalny w Polsce*, pod red. Aleksandra Kociszewskiego, Anatola Jana Omelaniuka, Krzysztofa Orzechowskiego, Ciechanów 1998, ss. 274.
50. Skierkowski Władysław, *Puszcza Kurpiowska w pieśni, tom I*, Ostrołęka 1997, ss. 384.
51. Skorny Zbigniew, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki: przewodnik metodologiczny dla studiujących nauczycieli*, Warszawa 1984, ss. 140.
52. Skorowski Henryk, *Aksjologiczny wymiar regionalizmu*, [w:] *Teoretyczne podstawy edukacji regionalnej*, pod red. Elżbiety Szkurlat, Łódź 2010, ss. 129.
53. Słownik Języka Polskiego PWN, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/region>, data wejścia: 04.08.2011.
54. Starczewski Stefan, *Małe ojczyzny – tradycja dla przyszłości, Małe ojczyzny. Tradycja dla przyszłości*, Lublin 2000.
55. Starosta Paweł, *Tożsamość regionalna w perspektywie socjologicznej*, [w:] *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby. Materiały z konferencji naukowej Łódź 2 czerwca 1998 roku*, pod red. Andrzeja Matczaka, Łódź – Ciechanów 1999, ss. 85.
56. Suchowiecki Adam, *Kurpie z Puszczy Zielonej. Kartki z dziejów*, Olsztyn 2010, ss. 190.
57. Szczepański Marek, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*, [w:] *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby. Materiały z konferencji naukowej Łódź 2 czerwca 1998 roku*, pod red. Andrzeja Matczaka, Łódź – Ciechanów 1999, ss. 85.
58. Szymańska Daniela, *Kilka uwag na temat tożsamości regionalnej*, [w:] *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby. Materiały z konferencji naukowej Łódź 2 czerwca 1998 roku*, pod red. Andrzeja Matczaka, Łódź – Ciechanów 1999, ss. 85.
59. Turowski Jan, *Regiony – regionalizm – lokalizm*, [w:] *Czym jest regionalizm*, pod red. Stefana Bednarka, Wrocław – Ciechanów 1998.
60. Żerański Marcin, *Kurpie. Puszcza Zielona. Przewodnik turystyczny*, Cieszyn 2008, ss. 176.
61. Żołądź – Strzelczyk Dorota, Jamrozek Wiesław, *Edukacja regionalna w ujęciu Aleksandra Kazimierza Patkowskiego*, [w:] *Edukacja regionalna*, pod red. Anny Weroniki Brzezińskiej, Aleksandry Hulewskiej, Justyny Słomskiej, Warszawa 2006, ss. 456.

Spis ilustracji

Rysunek 1 - Położenie Kurpiowszczyzny na mapie Polski.....	23
Rysunek 2 - Granice Puszczy Białej i Zielonej	24
Rysunek 3 - Młodzi mieszkańcy Puszczy Zielonej w strojach ludowych.....	25
Rysunek 4 - Typowa chata kurpiowska.....	31
Rysunek 5 – Kurp – strzelec i Kurpianka w strojach uroczystych.....	35
Rysunek 6 - Kurpie - rolnik i gospodyni	36
Rysunek 7 - Przydrożna rzeźba św. Jana Nepomucena.....	38
Rysunek 8 - Wycinanki kurpiowskie.....	39
Rysunek 9 - Kwiaty kurpiowskie wykonane z bibuły	40
Rysunek 10 - Uroczysta procesja ulicami Łysych w Niedzielę Palmową	41
Rysunek 11 - Orszak z młodą parą zmierzający do Kościoła	42

Spis tabel

Tabela 1. Badani według płci	51
Tabela 2. Badani według miejscowości zamieszkania	52
Tabela 3. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące Puszczy Kurpiowskiej	53
Tabela 4. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące autora publikacji "Puszcza Kurpiowska w pieśni"	54
Tabela 5. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące wycinanek kurpiowskich	54
Tabela 6. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące pochodzenia słowa „Kurp”	55
Tabela 7. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące małej ojczyzny	57
Tabela 8. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące tego, w jakiej formie szkoła organizuje zajęcia z edukacji regionalnej	58
Tabela 9. Odpowiedzi uczniów na pytanie dotyczące częstotliwości uczestniczenia w zajęciach z edukacji regionalnej, które organizuje szkoła	59
Tabela 10. Odpowiedzi badanych na pytanie dotyczące uczestnictwa w innych formach zajęć zdobywania wiedzy o regionie	59
Tabela 11. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie dotyczące imprez w ramach obchodów Wesela Kurpiowskiego	62
Tabela 12. Zestawienie odpowiedzi badanych na pytanie 14 kwestionariusza ankiety	64

Spis wykresów

Wykres 1. Badani według miejscowości zamieszkania	52
Wykres 2. Zestawienie nieprawidłowych odpowiedzi na pytanie dotyczące wycinanek kurpiowskich	55
Wykres 3. Zestawienie odpowiedzi na pytanie dotyczące znajomości gwary kurpiowskiej ..	57
Wykres 4. Przykłady zajęć o regionie, które są organizowane przez instytucje działające w środowisku lokalnym.....	60
Wykres 5. Zestawienie zajęć zdobywania wiedzy o regionie, które są najbardziej preferowane przez badanych uczniów	61

Załączniki

Kwestionariusz ankiety

Zwracam się z uprzejmą prośbą o wypełnienie poniższej ankiety. Jest ona w pełni anonimowa, a jej wyniki zostaną wykorzystane wyłącznie do celów badawczych mojej pracy magisterskiej dotyczącej edukacji regionalnej na Kurpiowszczyźnie.

Poniżej podano 14 pytań. Większość z nich stanowią stwierdzenia z możliwością wyboru odpowiedzi. Proszę zapoznać się z każdym pytaniem i podkreślić tę odpowiedź, która najtrafniej do Ciebie pasuje. Pozostałe pytania wymagają krótkiej odpowiedzi pisemnej.

*Katarzyna Sobiech, studentka II roku pedagogiki
na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu*

1. Płeć:

- a) Kobieta
- b) Mężczyzna

2. Mieszkam w:

- a) Kadzidle
- b) Innej miejscowości, jakiej?

3. Puszcza Kurpiowska to:

- a) Puszcza Zielona
- b) Puszcza Biała
- c) Puszcza Zielona i Puszcza Biała

4. Kto jest autorem dzieła pt.: „Puszcza Kurpiowska w pieśni”?

.....
.....

5. Czym tradycyjnie wykonywano wycinanki kurpiowskie?

.....
.....

6. Od czego pochodzi nazwa „Kurp”?

.....
.....

7. Co możesz określić mianem swojej małej ojczyzny?

.....
.....
.....
.....

8. Czy znasz gwarę swojego regionu?

- a) Tak, potrafię mówić gwarą kurpiowską.
- b) Znam tylko kilka słów z gwary kurpiowskiej.
- c) Wcale nie znam gwary kurpiowskiej.

9. W jakiej formie szkoła organizuje zajęcia związane z Twoim regionem?

- a) W ramach lekcji – jako zajęcia obowiązkowe
- b) W ramach zajęć pozalekcyjnych, nieobowiązkowych

10. Czy uczestniczysz w zajęciach dotyczących Twojego regionu, które organizuje szkoła?

- a) Tak, zawsze w nich uczestniczę.
- b) Uczestniczę tylko czasami.
- c) Nigdy nie uczestniczę w takich zajęciach.

11. Czy bierzesz udział w innych zajęciach zdobywania wiedzy o regionie, które są organizowane poza szkołą?

- a) Tak
- b) Nie

Jeśli zaznaczyłeś/łaś tak, to podaj przykłady tych zajęć oraz wskaż, przez jakie instytucje są one organizowane:

.....

.....

.....

.....

12. Jaka forma zajęć dotyczących Twojego regionu najbardziej Ci odpowiada? Zaznacz maksymalnie dwie odpowiedzi:

- a) Wycieczki do muzeum, skansenu
- b) Spotkania z ciekawymi ludźmi (np. twórcami ludowymi)
- c) Warsztaty ginących zawodów
- d) Lekcje gwary kurpiowskiej
- e) Inne, jakie?
- f) Nie lubię uczestniczyć w żadnych zajęciach zdobywania wiedzy o regionie.

13. W ramach obchodów Wesela Kurpiowskiego organizowane są różne imprezy. W której z poniższych najczęściej bierzesz udział? Zaznacz maksymalnie dwie odpowiedzi:

- a) Warsztaty ginących zawodów
- b) Przegląd zespołów kurpiowskich
- c) Widowisko weselne
- d) Wieczorna zabawa weselna przy muzyce disco polo, techno itp.

- e) Kiermasz sztuki ludowej
- f) Pokazy rękodzieła ludowego
- g) Wesołe miasteczko

14. Zaznacz najbardziej pasującą do Ciebie odpowiedź:

1)	Czuję się związany/a z dziedzictwem mojego regionu.	TAK	NIE
2)	Chciał(a)bym w ramach zajęć dodatkowych w szkole nauczyć się gwary kurpiowskiej.	TAK	NIE
3)	Na lekcjach historii poznałem/łam historię mojego regionu.	TAK	NIE
4)	Chętnie uczęszczam na lekcje muzealne do Muzeum Kultury Kurpiowskiej i oglądam wystawy sztuki ludowej.	TAK	NIE
5)	Chciał(a)bym, aby szkoła organizowała warsztaty ginących zawodów.	TAK	NIE
6)	Wolę pójść na dyskotekę niż na spotkanie z twórcami ludowymi.	TAK	NIE
7)	Jestem członkiem Zespołu Pieśni i Tańca „Kurpianka – Cepelia”.	TAK	NIE
8)	Chętnie uczestniczę w organizowanych przez szkołę warsztatach rękodzieła ludowego.	TAK	NIE
9)	Przynajmniej raz brałem/am udział w konkursach dotyczących Kurpiowszczyzny, które organizuje moja szkoła.	TAK	NIE
10)	Czuję się bardziej Europejczykiem / Europejką niż Kurpem / Kurpianką.	TAK	NIE
11)	Uważam, że warto promować Kurpiowszczyznę i kulturę regionu w kraju i na świecie.	TAK	NIE
12)	Mówienie gwarą kurpiowską nie jest już powodem do dumy, a jedynie „obciachem”, przejawem wiejskiego folkloru.	TAK	NIE

Dziękuję za wypełnienie ankiety.